

© Néráth Mónika, 2008 ©
Kairosz Kiadó, 2008

Borítóterv:
Kissik Fényirdája

Minden jog fenntartva!

ISSN 1785-1491 ISBN
978 963 964 265 2

A kiadásért felel: Bedő György, a
Kairosz Kiadó ügyvezetője

Nyomdai előkészítés: Tordas és Társa Kft. Nyomás és
kötészet: Kinizsi Nyomda, Debrecen Felelős vezető:
Bördös János

Szürke, elhanyagolt házak és lakótelep távoli körvonalai mellett halad a HÉV. Aztán, ahogy megáll Kaszásdűlőnél, egészen valószerűtlen látvány tárul elém. Minden más épülettől távol, a modern világ széles sávú autópályái közé ékelődve egy tenyérnyi földdarabon áll a Kővi Szűz Mária-templom. Kíváncsian indulok felé, szeretnék mihamarabb bejutni, ehhez azonban előbb még át kell verekednem magam a forgalmon és az irdatlan zajfalon. A túlélők megkönnyebbülésével nyitom ki a kertkaput... Az előkert zöldje, magas fenyőivel szinte kis erdei tisztásnak tűnik az elmúlt pillanatok után. Óvatosan nyomom le a hatalmas templomajtó kilincset. Belépek. Mint valami varázsütésre, eltűnik minden, ami eddig nyugtalanná tett. Valódi csend fogad. Leülök a legutolsó pad szélére, és ahogy a templom körülölel a maga egyszerű szépségével, belső békéjével, tökéletesen megnyugszom. Egyre

inkább úgy érzem, pontatlan volt az első benyomásom: nem csupán egy maroknyi föld az, amelyből az épület kinő, hanem Isten tenyere. Ennek a templomnak plébánosa Pál Ferenc.

Az a Pál Ferenc vagy - ahogy mindenki szólítja, és ahogyan ő is szereti - Pál Feri, akinek előadásain kedd esténként átlagosan négyszáz érdeklődő gyűlik össze a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jogi Karán, a Szentkirályi utcában. Lassan új helyszín után kell nézni, hiszen - bár az senkit sem zavar, ha szék nem jut, és a földön, a katedra körül, az ablakban, a fal mellett vagy bárhol máshol kell ülnie - az előtérben ácsorgó emberekhez a mikrofon és a nyitott ajtó ellenére is már csak nehezen jut el a hang. Budapesten naponta számtalan előadás hallható hitről, spiritualitásról, misztikumról, ezotériáról, asztrológiáról, pránanadiról, Jézusról, Buddháról, Krisnárról és még ki tudja, miről... Kimeríthetetlen kínálat. Túlságosan is. Mindenki lelkeket ment. A napi ro-botolásból kiszabaduló emberek egy része, eljutva addig a felismerésig, hogy az anyagin túl szellemi-lelki igényei is vannak, valami igazi, valami értékes után vágyik. Eközben azonban alig-alig akad valódi viszonyítási

pont. Azon gondolkodom a templompadban ülve, miért éppen Pál Feri hallgatjuk ilyen sokan? Mitől működőképeseek ezek a belvárosi kedd esték, melyek már-már a szájhagyomány útján terjedő pesti folklór részei? Földézem kedves, szeretetreméltó és szórakoztató személyiségét, de még mindig nem jövök rá, miben rejlik igazi ereje. Mitől hiteles?

Ekkor belép a templomba. Mosolyog, mint mindig. Ránézek, és nekem is mosolyognom *kell*. Mint mindig, amikor meglátom, akármilyen kedvem volt is előtte. Valószínűleg ő maga tiltakozna leginkább, ha túl akarnánk misztifikálni személyét. Én sem szeretném. De nem is szükséges, mert egyszerre világossá válik, hogy nem emberi tulajdonságai azok, amelyek igazán hatnak környezetére, még csak nem is az évek tapasztalatából merített meglátásai, „bölcsségei”, melyeket megoszt velünk. A tekintetéből bizonyossággal érzem Jézus közelségét és szeretetét. Megvan az a képessége, amely az egészen Krisztusé lett emberek sajátja: közelebb hozza az eget a földhöz. A közelében szertefoszlik minden észelvű, intellektuális kételyem, egyszerűen csak tudom, hogy élő az Isten. Pál Feri személyé-

ben értelmet nyer a papi hivatás eredeti alap gondolata: „Isten földi közvetítője”. A jelen lévő Istent szeretem benne és általa. Ki mástól kérdezhetsz meg ezek után: Mondd, Te miért hiszel?

Néráth Mónika

I.
**Kanyargós
egyirányú út**

- Előadásaidal számos helyen találkozhatunk, nemcsak a Szentkirályi utcában, de az interneten, sőt újabban a rádióban is. Személyes életutadról viszont alig tudható valami néhány száraz adaton kívül: 1966-ban születted Budapesten. Meséj, kérlek, egy kicsit a gyermekkorodról, családi környezetéről. Milyen értékeket vagy éppen terheket hoztál otthonról? Vallásos környezetben nőttél-e föl, úgymond „készen kaptad” a hitet, vagy saját magad indultál el az úton?

- Eredetemet és nevelkedési környezetemet tekintve budai gyereknek tartom magam. Ez számomra csupán annyiban érdekes, hogy a Városmajort, a Vérmezőt, a Várat, a Tabánt jelenti, a Naphegyet, a Martinovics-hegyet, szóval ezt a hegyes-dombos vidéket, meg persze a parkot, a focipályát, a bicajpályát és a zöldet.

A szüleim és a nagyszüleim egyaránt nem jártak templomba. Azt gondolom, ez egészen rendkívüli, hiszen például az anyai nagymamám 1905-ben született, úgyhogy ő messzemenően abban a korosztályban nőtt föl, ahol az lett volna a természetes, ha vallásgyakorló. Világosan emlékszem, hogy még a karácsonyi éjféli misére sem mentek el. Az egyik nagypapámat nem ismertem, a másik, az anyai nagypapám pedig meghalt, amikor ötéves voltam.

Szüleimet tekintve, apukám kifejezetten ateistának tartotta magát. Anyukámnak ugyan volt egy nagyon sajátos, belső, személyes világa, amelyben a hit is, meg Isten képzete is megfogalmazódtak valamennyire, de ő sem járt templomba. Egy ikertestvérem van még - aki szintén nem jár templomba. Sőt, mi amolyan klasszikusan fölosztottuk a világot - legalábbis én így látom -, ahogy ez gyakran lenni szokott ikertestvéreknél, igaz, nem tudatosan teszik. A mi esetünkben: enyém lett a kereszténység. Vagy talán pontosabb lenne azt mondani, hogy a vallásgyakorlat maradt nálam. Úgyhogy ez egy elég sajátos családi örökség, ami a hit kérdését illeti.

A másik, ami talán már nem annyira sajátos,

de engem mindenképpen nagyon erősen meghatároz, az az a tény, hogy apukámnak a harmadik, anyukámnak pedig a második házasságából születtünk az ikertestvéremmel, és a szüleim kapcsolata, majdhogynem mondható úgy, hogy sosem volt jó. Már a kezdetek kezdetétől alapvető problémák jelentkeztek, azon túl, hogy nyilván lehetett közöttük vonzalom, de gyakorlatilag sosem tudtak harmonikusan együtt élni, amennyire én láttam. Egész gyerekkoromat, mindent, mindent, az ifjúkoromat is beleértve, egyetlen olyan pillanatra emlékszem, amikor egy szeretetteljes, intimitásban kifejeződő szeretetgesztus nyilvánult meg kettejük között. Egyetlenegy ilyenre emlékszem. Az viszont már nagyon kiskoromból rémlik, hogy apukámnak külön ágyat vásároltak, és apukám és anyukám külön ágyban aludtak, aztán a szüleim később el is váltak. Serdülőkorú lehettem már, amikor kezdett végérvényessé válni, hogy apukám „megy el otthonról”. Kamaszkorom végére aztán végleg el is költözött. Anyukám így, a második házassága után, egyedül maradt, apukám viszont nem. Ő aztán egy negyedik kapcsolatba kezdett, és ebben a negyedik kapcsolatban fejezte be életének földi szakaszát.

- Ezek szerint a családot nem segítette elő az istenkapcsolatod kialakulását. Mikor merült fel benned először a keresés vágya?

- Gyerekként egyáltalán nem emlékszem arra, hogy ez a téma különösebben foglalkoztatott volna. Sportoló voltam. Tizenöt éven keresztül atletizáltam. Azért vittek a szüleim a sportpálya közelébe, mert valamit kellett velünk kezdeni, annyira elevenek voltunk. Kétségbeestek, hogy ezt ők nem fogják bírni. Így aztán, kicsit a maguk javára is, elvittek a Vasas-sportpályára, mert az amúgy is nagyon közel volt. Tulajdonképpen ilyen egyszerű ez, hogy közel volt a sportpálya. De aztán nagyon hamar beleszerettem az atlétikába, utána pedig elég gyorsan jöttek az eredmények, ezért hát nem volt nehéz ott ragadni. Elkezdtem egyre inkább élvezni azt, hogy milyen jó dolog a sportolás. Többpróbáztam, és főleg magasugróként értem el sikereket. Nyertem jó pár korosztályos magyar bajnokságot serdülőkortól kezdve, és tartottam három korosztályos magyar csúcst, míg aztán 1986-ban felnőtt magyar bajnok lettem. Akkor hagytam abba a sportot, amikor bekerültem a Papnevelő Intézet-

be. Természetesen senki nem kötelezett arra, hogy ezt megtegyem, de elég nehéz lett volna a Papnevelő Intézetben kiképződni úgy, hogy közben meg élsportoló is próbálok lenni. Addig azonban azért is sportoltam, mert abból éltem. Főállású sportoló, válogatott kerettag voltam. Még azon a nyáron is, talán egy kicsivel több, mint egy hónappal azelőtt, hogy bevonultam a Papnevelő Intézetbe, a felnőtt magyar magasugró bajnokságon harmadik lettem. Tehát nem azért mentem el papnak, mert csalódtam a sportban vagy kiábrándultam volna, hanem mert valami fon-tosabbat találtam meg benne.

- Értem. Az elmondottakból azonban még mindig nem bontakozik ki, hogyan kerültél egy ilyen háttér és egy egészen más irányú életkezdés után a papi pályára? Mikor kezdted egyáltalán érdeklődni a transzcendencia iránt? Mi volt a fő motiváció?

- Sok oka van ennek, azt hiszem. Egyrészt van egy természetes, belső oka, hiszen általában a serdülő embernek az önazonosság-válsága, önazonosság-keresése nagyon gyakran egyben spirituális kereséssel is összekapcsolódik, ami érthető. Ez rám is tel-

jesen érvényes volt. Úgy 15-16 éves koromtól, amikor kezdtem egyáltalán gondolkodni - és nem csak úgy gondolatok jártak a fejemben -, ez a téma nagyon foglalkoztatott, és akkor elkezdtem Kelet felé orientálódni. Azért Kelet felé, mert természetesen tele voltam előítéletekkel a kereszténység iránt. Az alatt, hogy „természetesen” azt értem, hogy nyilván nehéz lett volna úgy fölönöm mondjuk, a Városmajorban, hogy közben ne találkoztam volna a városmajori templommal meg még egy-két keresztény művészi alkotással, de mindeközben nem volt valódi személyes kapcsolatom vagy kötődésem hozzájuk - ezért aztán maradtak az előítéletek. Ezenkívül, ami a kereszténységről a történelem meg egyéb tanulmányok során - ahogy persze egy általános iskolás gyerek ezzel találkozik - megtudható volt, az nem tűnt túl szívdérítőnek. A hetvenes években, a nyolcvanas évek elején azt a minimális információt, amely a kereszténységről érkezett, nem volt semmi, ami fölülírhatta volna. Közben ott volt bennem egy spirituális érdeklődés, így én egészen logikusnak látom, hogy elkezdett izgatni a buddhizmus meg a hinduizmus. Ekkor aztán, úgy 16-17 évesen, megpróbáltam mindent begyűjteni meg elolvas-

ni, amit csak tudtam, és ami hozzáférhető volt. Mert azt ne felejtsük el, hogy még mindig csak a nyolcvanas évek elején járunk, és már az is nagy dolog, hogy egyáltalán lehet hallani buddhizmusról vagy tibeti buddhizmusról és ilyesmikről. Így kerültem közben kapcsolatba a buddhista misszió kiadványaival és egy buddhista lelkésszel. Aztán elkezdett nagyon érdekelni a hinduizmus is. Jógázni kezdtem - nagy szerencsémre akkor még élt Weninger Antal. Ő volt az, aki tudomásom szerint az első magyar nyelvű jógakönyvet írta, még Baktay Ervin előtt. Tizenhat évesen jelentkeztem nála. Hetente kétszer lehetett hozzá járni, megtanította a különböző gyakorlatokat, amelyeket aztán otthon is gyakorolni kellett. Amikor pedig visszamentem, megmutattam, hogy hogyan haladtam, és ő megmondta, hogy ez most jó, vagy nem jó. Ültem, lélegeztem, meg csináltam mindent, amit ott kellett. A buddhizmusban aztán a hinduizmusban is nagyon érdekelt a gyakorlat, hogy ezt vagy azt hogy kell tenni, hogy kell megvalósítani.

- Pedig ez az aktivitás a keleti vallásokra nem annyira jellemző, épp a kereszténységgel ellentétben.

- Nem is tudom. Vagy talán Nyugaton tűnik ez így.

- Ez is csupán előítélet lenne? Gondolod, hogy sztereotípiá?

- Szerintem igen. A magyar ember, a nyugati ember gondolja azt, hogy a buddhizmus arról szól, hogy nagyon toleránsak vagyunk és nagyon békések, és nem csinálunk semmit. Mert ahogy én megismerkedtem vele a könyveken keresztül, aztán a jógán keresztül, s amikor aztán az utam továbbvezetett a hinduizmushoz, akkor láttam, hogy ez az út nem csak elméletből áll: van gyakorlat, van imádság, van istentisztelet, és jólesik ebben részt venni. Megadta azt a tapasztalatot, hogy tudom, hogy történik valami, csinálunk valamit, előre lehet menni. És akkor ennek kapcsán, úgy érettségi tájékán elkezdtem a hindu szerzetesi élet szabályai szerint élni.

- Igazán?

- Igen. A hindu szerzetesi élet szabályai szerint éltem, és arra gondoltam: próbáljuk ki, nézzük meg, mi lesz ebből? Nagyon komolyan vettem. Ez az út a spiritualitás felől vagy a személyiségfejlődés felől nézve na-

gyon logikus volt, hiszen egyrészt volt benne a serdülőkori aszkézisből, másrészt nyilván szerepet játszottak egyéb késztetések is, például a családi nehézségek. Ezek ugyan nem voltak olyan eget verően nagy nehézségek, de annyira viszont volt rossz az otthoni közeg - az, hogy a szüleim között nincs valódi, mély szeretetkapcsolat -, hogy ez is egy olyanfajta útkeresésre sarkallott, amely más lehetőségeket igyekszik megtalálni az élet értelmére vagy a boldogságra vagy az élet céljára való rákérdezés során, mint az övék. A szüleimen tulajdonképpen azt láttam, hogy nem boldogok. Nyilván, mondjuk, ha akkor, serdülőként azt is mondtam, hogy „jaj, engem nem nagyon érdekel, hogy az anyám mit gondol, meg, hogy az apám hogy él” - de persze, hogy érdekelt! Csak ugye ezt egy serdülő ember nem vallja be. Ma is azt gondolom, hogy kerestem valami olyasmit, amiről úgy véltem, hogy a szüleim életében nincs. Mert azt láttam: hát jó, párkapcsolatuk van, de az nem túl boldogító. Meg dolgozni is dolgoznak, de ezt sem tette őket túlságosan harmonikusá. Csak kell lennie itt valaminek, ami más...

- Az tehát már kezd világossá válni, hogy miért és hogyan fordultál egyre inkább a szellemi-lelki élet felé, de az még nem, hogy ezen a spirituális úton miként jutottál el a kereszténységig?

- Amikor tizennyolc éves elmúltam, és már vegetáriánus voltam, tartózkodtam a szexuális élettől, meg nem játszottam semmilyen szerencsejátékot stb., és ment, ment, ment ez a hindu szerzetesi életforma, akkor fölmerült bennem egy nagyon sajátos kérdés: Hogyan lehetséges az, hogy itt élek Európában, Magyarországon, és egyre több mindent tudok a buddhizmusról, a hinduizmusról, a zenről, a taoizmusról, az iszlámról - merthogy akkor a Korán is megjelent már, és hozzá lehetett jutni -, de a Bibliát még nem olvastam el, sőt a kereszténységről halvány fogalmam sincsen!? Tulajdonképpen ez a fölismerés, hogy itt valami teljesen kimaradt a tájékozódásomból, ráadásul éppen az, aminek azért sajátosan valahogy mégiscsak a gyökerein ücsörgök vagy ácsorgók, ez elvitt engem egy katolikus templomba. Mégpedig úgy, hogy, emlékszem, a Vasas-pályán éppen lábteniszeztünk a barátaimmal, és egy hatalmas meccsben voltunk

benne még az egyik edzés után, amikor a focipartnereim azt mondták: „Ne haragudj, Feri, de most már nem érünk rá, mert el kell valahova mennünk.” Én meg dühbe gurultam, hogy egy ilyen jó meccs közepén hogy lehet abbahagyni a focizást? Hát van ennél jobb, minthogy focizunk? És akkor azt mondták, hogy van, van valami fonto-sabb, mert ők most hittanórára mennek. Nahát itt persze egyszerre tartottam fenn a dühömet, hogy „azért akkor is be lehetne fejezni a meccset”, viszont közben egybevágott az érdeklődésemmel. Arra gondoltam, lehet, hogy éppen ők tudnának engem elvinni valahova. És tényleg így is lett. Ma is hálás vagyok ennek a két atléta barátomnak, akikről egyébként ott derült ki, a lábteniszezés közben, hogy hívók, mert erről különben nem beszéltünk. És akkor így, már érettségi után, becsöppentem egy katolikus közösségbe. Emlékszem nagyon világosan, hogy miközben a szerzetesi hindu élet szabályai szerint próbáltam élni - és ez nagyon sokat jelentett nekem akkoriban -, aközben két éven keresztül az edzések után elmentem erre a csütörtöki hittanórára. Beültem a teremnek az egyik sarkába, a konvektor mellé, és két évig ki se nyitottam a számat.

Csak ott ültem. Következésképpen a legtávolabbi csücskében a hittanteremnek. Az elején az Ószövetségi Szentírás volt terítéken, aztán az Újszövetségi Szentírás, és én nagyon nyitottan szívtam magamba mindezt, és tulajdonképpen eszem ágában sem volt kereszténynek lenni! Tehát én köszönöm szépen, kicsit sem azért mentem, hogy keresztény legyek, hanem megpróbáltam úgymond a tanítás, a szellemiség, a spiritualitás meg a lexikális ismeretanyag fölszívására használni ezt az időt. És akkor szép lassan kezdtem formálódni. Ezért tulajdonképpen nem tudom, hogy hagyományos szóval élve mikor tértem meg. Fogalmam sincs róla. Viszont arra nagyon világosan emlékszem, hogy lent vagyok a tanyán a hindu közösségben, miközben már évek óta járok katolikus hittanra is, és vége van egy hindu istentiszteletnek, amin én teljes lényemmel részt veszek, majd fölteszem az egyik szerzetes barátomnak a kérdést - akivel egyébként azóta is jó viszonyban vagyok, és ott volt a papszentelésemen is -, hogy: „Te, mondd már meg, én most hindu szerzetes legyek, vagy katolikus pap!? Nem bírom eldönteni.” Ez a probléma persze jól mutatja azt, hogy én ilyen nem hagyományos úton közelítettem

meg ezt a kérdést. Egy kereszténységben szocializálódott embernek, nem is tudom, ez hogyan hangzik? Nekem pedig az, hogy hindu szerzetes legyek-e, vagy katolikus pap, egymáshoz nagyon közelálló életutat jelentett akkor, éppen azért, mert én a gyakorlat felől közelítettem és nem annyira valamilyen teoretikus hitrendszer elfogadása felől.

- Adódik a kérdés, hogy akkor a keresztény felekezetek közül miért éppen a katolikus választottad, és miért nem bármi mást?

- Mentem én református közösségbe is, és természetesen egy református lelkészt is hallgattam, hogy eldöntsem, akkor most melyiket is válasszam. Talán két dolog volt nagyon döntő. Az egyik, hogy abban a keresztény közösségben valódi keresztény közösség tapasztalatom lett. Találkoztam egy katolikus pappal, akire föl lehetett nézni, és sok olyan emberrel, akik hitelesen élték meg a kereszténységet. Nem tökéletesen, de hitelesen. Éppen attól lett hiteles, hogy a dolognak az árnyéka vagy a valósága is megnyilvánult, miközben baráti kapcsolataim kezdtek megszületni ott, és azt tapasztalhattam, hogy elfogadtak és befogadtak engem. Köz-

ben pedig meg voltam keresztelve katolikusnak.

- *Hogyhogy? A szüleid megkereszteltetek?*

- Igen.

- *De aztán többé mégsem került otthon szóba a hit.*

- Ezt körülbelül úgy kell elképzelni, hogy tizenvalahány évesen megkérdeztem anyukámat, hogy: „Te anya, meg vagyok keresztelve?” Mire ő azt mondta: „Igen.” Erre én: „És mineeek?” Na de ettől függetlenül azt gondolom, hogy ezek a dolgok mégiscsak fontosak.

Tehát aztán egy idő után, mivel egyre több tapasztalatom lett arról, hogy mit jelent a hindu világ vagy a hindu szerzetesi élet szabályai szerint élni, ezért egyre inkább kezdtem az árnyoldalát is észrevenni, és azt, hogy ez ettől a kultúrától teljesen idegen. Mivel a lélektan is folyamatosan nagyon érdekelt, kezdtem azt is sejteni, hogy az emberi léleknek vannak - most ilyen nagyon egyszerűen mondom - nemzeti meg vallási meg kulturális gyökerei is. Nem csak individuális jellege van az emberi psziché-

nek. Volt bennem - emlékszem rá, úgy 20-21 évesen - egyfajta belátás, hogy hosszú távon, hogy is mondjam, okosabbnak tűnik kereszténynek lenni. Másfelől pedig Jézus személyének a rendkívülisége is egyre nagyobb hatással volt rám.

- *És ezt a belátást követően egyenes út vezetett a papi hivatás felé? Más alternatíva, világi pálya nem is foglalkoztatott? Csak ez a két út állt előtted: ha nem leszel hindu szerzetes, akkor pap? Azért is kérdezem, mert az imént említetted, és előadásaidból is tudható (hiszen számtalan ilyen irányú témát beemelsz), hogy mindig is érdekelt a pszichológia. A Pszinapszison is többször részt vettél előadóként. Nem fordult meg a fejedben, hogy keresztény emberként világi pályát válassz, akár mint pszichológus? Vagy arra gondoltál, hogy ha már egyszer kereszténység, akkor bizony pap leszek és kész. Ilyen egyszerű volt ez?*

- Bizonyos szempontból ilyen egyszerű volt. Merthogy belül nagyon kész voltam arra, hogy ha már a spiritualitást komolyan veszem, akkor annak az a következménye,

hogy azt csak nagyon elkötelezetten lehet komolyan venni, meg nagyon életre szólóan, meg nagyon teljes emberként vagy odaadottként. Tehát olyasmi nem nagyon fordult meg a fejemben, hogy nahát akkor olyan tessék-lássék módon, vagy ahogy szokták mondani, vasárnapi keresztény módon legyek keresztény. Ez teljesen elképzelhetetlen volt a számomra, és összeférhetetlen az én belső tapasztalataimnál. Arra nagyon emlékszem, hogy szinte egy fekete-fehér, igen-nem döntéshelyzetbe hoztam magam.

- **Valóban?**

- Igen. Azt mondtam magamban, ha én elhiszem, hogy Isten Jézus Krisztust, az ő fiát elküldte ebbe a világba, és én ennek a Jézus Krisztusnak egyetlen mondatát is komolyan veszem, vagy egyetlen kijelentésére is azt mondom, hogy ez több, mint egy filozófusnak a bölcsessége vagy egy bölcs embernek az okossága, akkor ezt az *egészet* veszem komolyan, úgy, ahogy van. Tulajdonképpen elég következtelenség egy-egy dolgot komolyan venni, másokat meg nem. Tehát akkor eldöntöttem: ezt az egészet kell komolyan venni, és ebből kell, hogy majd valami kijöjjön. És ez vezetett el egy követ-

kező gondolathoz: akkor viszont, az a logikus, ha Istent megkérdezem arról, mi legyen velem.

- ***Ez egyre izgalmasabban hangzik.***

- Ha Isten Isten, én meg ember vagyok, ha az Istent Teremtőnek tartom, magamat meg teremtménynek, akkor milyen abszurd dolog az, hogy nem kérdelem ki az ő véleményét arról, hogy nekem mit kellene tennem, például a legalapvetőbb dologban, hogy megházasodjak-e vagy nem, pap legyek-e vagy nem? Azt gondolom, hogy egyszerűen csak a belső tapasztalataimat vettem komolyan és elég következetesen. Így jutottam el oda, hogy akkor most egyedül maradok, és megvárom, hogy az Isten mit szól. Ebből a szempontból éppen kapóra jött, hogy egy több évig tartó szerelmi kapcsolatomnak vége lett.

- ***És kaptál valamilyen jelet?***

- Ó igen, igen. Még itt az egyedül maradáshoz csak annyit fűznék hozzá, hogy aztán azt is nagyon egyszerű logikával döntöttem el, hogy nem túl becsületes dolog úgy kérdezgetni Istent, mit csináljak, hogy közben barátnőm van. Az ugye egy elég kényelmes álláspont, hogy addig azért jól megva-

gyünk, aztán az Isten, hogyha nagyon akar, akkor majd, nem tudom én, küldjön húszezer galambot, hogy lássak valamit ebből. Tehát nem. Azt gondoltam, hogy az a becsületes, ha most egyedül maradok, és úgy majd eldől, melyik irányba tovább. És, ami a legérdekesebb volt, hogy nem kellett egy évet sem várnom, míg egy nagyon erőteljes - hétköznapi szóhasználatnál élve - istenél-ményem, személyes istentapasztalásom lett. Volt jó pár nagyon mély élményem, de ez volt mindezek között a legerőteljesebb.

- Erről szabad valami konkrétabbat megtudnunk?

- Igen, nincs benne semmi elrejtteni való. De természetesen... - azért mondom azt, hogy természetesen, mert hogyha más emberek istenél-mény-leírásait olvassuk, vagy misztikusok beszámolóit (nem mintha magamat közéjük akarnám sorolni), akkor mindegyiküknél ott van ez a szabadkozás, hogy „de hát természetesen szavakkal úgysem lehet leírni”, hogy „természetesen használunk kifejezéseket, amelyek egyáltalán nem tudják kifejezni azt, hogy mit éltünk át” - no én is csak ezzel tudom kezdeni. Szóval természetesen tudok szavakat mondani, de akinek

nem volt ilyen tapasztalata, az valószínű, a szavakból legföljebb valamilyen sejtés- vagy érzésszerű benyomáshoz jut, akinek meg volt, az pontosan tudja, hogy miről beszélek. Ezért nehéz dolog ez, hiszen az érti, akinek már nem kell különösebben érteni, aki meg nem, az meg így élhet tovább... De azért mégiscsak van ezeknek a beszámolóknak értelme. Ahogy én is olvastam őket, valami átszüremkedett, valamit meg tudtak bennem szólítani, még akkor is, ha nekem olyan közvetlen tapasztalásom addig nem is volt.

Ez az istenél-ményem pedig egy teljesen egyszerű helyzetben történt: ültem a buszon. A vasárnapi misére mentem, és éppen azon gondolkodtam, ahogyan ott ültem, hogy tulajdonképpen milyen nagy dolog is az, hogy én most vasárnap misén leszek. Lélekben én már készültem ott, a buszon - úgy szoktam ezt mondani, hogy a bokszoló is úgy száll be a ringbe, hogy már be van ütve.

- Igen, igen.

- Szóval melegítettem magamat a misére, és akkor egyszer csak egy nagyon erőteljes élményem lett, amit talán így lehetne megfogalmazni: átéltem, hogy Isten valahol itt

van. Egy Isten-jelenlét élményem lett, amely ráadásul egyre fokozódott, és egyre-egyre erősebbé vált. És amikor ez már szinte kézzelfogható lett - ami ugye furcsa kép, miután semmi kézzelfogható nincs benne, de belül mégiscsak ilyen -, akkor egyszer csak eszembe jutott, hogy talán ez az a kivételes pillanat, amikor Istent erről a nagy kérdéstről lehetne faggatni: „Mit gondolsz Te arról, hogy én pap legyek-e vagy ne? Hogy csináljam én ezt?” Nagyon érdekes volt - nekem ez egy életre szóló tapasztalás -, hogy Isten tulajdonképpen visszakérdezett: „És te mit gondolsz erről?”

- Igazán?

- Igen. Visszakérdezett! Én meg valami olyasmit mondtam neki, hogy: „Hát én se tudom ezt pontosan, meg én is éppen ezt kérdezem Tőled, de ha már Te kérdezel engem, akkor nekem erre az a válaszom, hogy én a magam részéről el tudom képzelni, hogy pap legyek.” De úgy ennyi, hogy „én ezt el tudom képzelni”. És akkor Isten azt válaszolta: „Én is.” Tehát körülbelül ennyi, hogy Ő is el tudja képzelni. És itt jött tulajdonképpen ennek a beszélgetésnek a legfontosabb része. Ez pedig az, hogy egyszer csak

zárójelbe került ez az egész téma, hogy most pap vagy nem pap, hogy így csinálni, vagy úgy csinálni, így az életem, vagy úgy az életem, hanem akkor elkezdtem azt Isten jelenlétéből sugárzóan tapasztalni, hogy ha én azt mondanám, hogy nem akarok pap lenni, vagy nem merem, vagy nem tudom, az az Isten irántam való szeretetét semmilyen formában nem érintené. Amire én addig talán úgy gondoltam, hogy azért, ha pap leszek, akkor az valahogy több, vagy ha nem leszek pap, akkor az talán valami baj; főleg, hogyha létezik olyan, hogy Istennek van valami terve vagy szándéka, és ha én ezt bármilyen oknál fogva valahogy nem tudom megvalósítani, akkor talán az életem nem lesz olyan boldog vagy sikeres vagy nem is tudom - most próbálom visszaidézni az akkori gondolataimat -, na ezt az egészet Istennek a jelenléte és az ebből fakadó szeretete úgy elfújta, hogy semmi sem maradt belőle! És ez a szabadság, hogy Isten, akármit is döntök, ugyanúgy fog szeretni, és őneki fontos, hogy én szabadon mondjak valamit erre, hogy *én* akarok-e pap lenni vagy nem, vagy *én* el tudom-e képzelni, vagy nem - tulajdonképpen ez szabadított engem föl. Ez nyugtatott meg, és ettől lett olyan mélységes béke bennem,

hogy én azt merjem mondani: „hát Istenem, végül is igen, el tudom képzelni, leszek pap”. És akkor Isten azt válaszolta - és ez volt a nagyon szép, én legalábbis így hallottam ott belül: „Tulajdonképpen a világ teremtése előtt már elképzeltelek téged, hogy te pap leszel.” De ezt csak utólag mondta meg. így nem volt semmi nyomasztó terhe annak, hogy Őneki volt egy ilyen gondolata.

- ***Ez tényleg nagyon szép.***

- Közben pedig - csakhogy az élménynek azért a lélektani vetületét is mondjam - az Isten jelenléte olyan erőteljes volt itt bent, hogy valóságosabbnak élttem meg az Ő jelenlétét, mint a sajátomat. Tehát az, hogy Ő itt van, az erőteljesebb volt, mint az én éntudatom, vagy nem is tudom, hogy hogyan kellene ezt megfogalmazni. De ez nem volt ijesztő. És ez nekem nagyon sokat jelentett abból a szempontból, hogy kézzelfoghatóvá vált: ó igen, Isten jobban *van*, mint én. Tehát, ha valaki *van*, az az Isten. És hogyha valaki egy imádságban azt mondja, „Istenem, ha itt vagy...”, „Istenem, ha hallasz...”, „Istenem, ha...”, akkor tulajdonképpen ez egy nagyon sajátos - jóindulatúan szólva is - fátylán keresztül való látás. Mert a kérdés

nem az, hogy Isten itt van-e, hanem, hogy én itt vagyok-e? Nem az a kérdés, hogy Isten jelen van-e, mert sokkal valóságosabban van jelen, és *van*, mint én. Most, ebben a pillanatban is, Isten sokkal inkább itt van, mint bármelyikünk a kettőnk közül.

Tehát mindig ez a nagy kérdés, hogy én jelen vagyok-e? Én tudok-e a saját súlypontomban lenni? Nem az, hogy Isten itt van-e.

- ***Köszönöm, hogy ezt megosztottad velünk.***

- Ez a tapasztalásom egyébként nagyon jól összecseng a mostani és az elmúlt időszakbeli lélektani tanulmányaimmal, ismereteimmel. Vagyis, hogy amikor valamilyen istenkapcsolat-témával, vagy az istenképzeteknek a problematikájával találkozom - nyilván elsősorban nem elméleti módon, hanem beszélgetve valakivel -, akkor tudom azt, hogy az Istennel való találkozásnak az alapvető lehetősége az emberen keresztüljön létre. Tehát mindaddig, ameddig valaki saját magával nem mer találkozni, mindaddig, amíg valaki a benne lévő, sok esetben az imádság elején vagy egy meditáció elején megjelenő káosszal nem tud mit kezdeni -túl nagy a félelem vagy mindazok a belső

tartalmak, amelyek egyszer csak megrohanják az embert, miközben szeretne imádkozni és az Istenhez jutni; mindaddig, amíg valaki ezek elől elfut, tulajdonképpen a saját, belső középpontja elől fut el, és ez teszi lehetetlenné az Istennel való mély találkozást. Tehát ilyen értelemben az ember önmagán belül és önmagán keresztül tud csak Istennel találkozni, ezért lehetséges az, hogy nagyon sok lélektani munkára lehet szükség egyes embereknél, hogy ők a saját erőfeszítéseik révén közelebb tudjanak kerülni Istenhez, legalábbis, ami a tapasztalatukat illeti. Az mindig lehetséges, hogy Isten sajátos módon áttöri az emberi korlátokat vagy a pszichés akadályokat, ilyen természetesen előfordulhat, de ez inkább a csoda kategóriája, ami viszont nincs a mi kezünkben. A mi kezünkben a lépésről lépésre való munka lehetősége van.

**- *Értem. És ezt a személyes megta-
pasztalást követően végül mikor kerültél a
Papnevelő Intézetbe? Gondolom, innen már
egyenes volt az út.***

- Amikor az istenélményem történt, 1988. február 7-én - az ember az ilyesmit megjegyzi - , akkor volt még egy évem a másfél

év katonaságból. Augusztusban vonultam be, és februárban szereltem le, tehát egy évig még bőven maradt időm kihordani ezt a tapasztalatot meg ezt a nagyon sajátos döntést. Ráadásul szeptemberben kezdődik csak a szeminárium, tehát tulajdonképpen az elköteleződésem vagy döntésem után még másfél év állt rendelkezésemre. A Dunai Flottillánál szolgáltam egyébként, a hajósoknál, a sportszázadban.

Végül 1989-ben kerültem Esztergomba, ahol egy évet töltöttem a Papnevelő Intézetben. Az ottani előjáróim aztán úgy látták, hogy érdemes volna Pestre jönnöm a Központi Papnevelő Intézetbe és a teológiai egyetemre, így hát itt, Budapesten folytattam a tanulmányaimat a hatodik év elejéig, amikor is egészen elmérgesedett a kapcsolat az előjárók közül néhányal. Ez a nagyon kiélezett konfliktus végül is oda vezetett, hogy a három előjáró közül kettő úgy döntött, engem el kell távolítani a Papnevelő Intézetből, és halmazati büntetésként ki kell zárni a teológiáról, hogy ne folytathassam az egyetemet; és aztán egy hónappal később még az épületből is kitiltottak, abban a formában, hogy a portás bácsiknak megadták a fényképemet, azzal, hogy ha ez az ember

próbálna behatolni, akkor azt semmiképp se engedjék meg.

- Milyen „föbenjáró bűnöket” követtél el, melyeknek ez lett a következménye?

- Azt gondolom, hogy nem követtem el főbenjáró bűnöket. Ezt azért is merem így mondani, mert természetesen kaptam egy papírt arról délelőtt kilenc órakor, hogy legkésőbb délben el kell hagynom a Papnevelő Intézetet - tehát volt rá jó három órám, hogy elmenjek -, de abban az indoklásban, hogy miért tesznek ki, nem szerepelt semmiféle főbenjáró bűn. Nem egyedül engem, hanem hetünket küldtek el azon az őszön, és azt hiszem, nagyon egyszerűen azért, mert nem fértünk bele abba a papnövendék- vagy későbbi papképbe, amelyet az akkori előjáróink elgondoltak.

- Ennyire rugalmatlanok lettek volna? Ennyire konkrét elképzeléseik voltak arról, hogy milyennek kell lennie egy katolikus papnak, és ha valaki attól egy kicsit eltért, vagy személyesebb utat járt, akkor az már nem volt vállalható?

- Igen. Nyilván én magam is jócskán hozzájárultam ahhoz, hogy kiéleződött ez a helyzet, és annyira kiéleződött, hogy én is azok között voltam, akiket akkor elküldtek. Szó sincs tehát arról, hogy én fehér bárány lettem volna, a szónak most nem erkölcsi értelmében. Nyilván énnekem legalább annyi felelősségem volt és van abban, hogy ez a konfliktus ennyire elmérgesedett. De egészen másképpen láttuk a szerepünket. Én másképpen láttam az előjárók szerepét, és másképpen láttam a sajátomat is. Szerettem volna a partnere lenni az előjáróimnak a saját fölkészülésemben, de miközben én egy mellérendelő, szabadabb és felelősebb irányt igeneltem, a szeminárium vezetői inkább egy alá-fölérendelő modellben gondolkodtak. Ráadásul mindezt nem tudtuk értelmesen kommunikálni egymás felé. Ebből lett aztán ez a konfrontáció.

- És a többiek, akiket elküldtek, szintén évfolyamtársaid voltak?

- Heten voltunk hat egyházmegyéből és különböző évfolyamokból, negyedévesek, ötödévesek, egyedül én hatodéves, aki föl-szentelt diakónus voltam már akkor. Az elbocsátásunk után a többi papnövendéket -

aki jelentkezett - a püspöke visszavette a saját egyházmegyei szemináriumába. Én lettem egyedül kivétel ez alól. Úgy tűnt, azzal, hogy én már diakónus vagyok meg hatodéves meg idősebb egy kicsit a többiekénél, kiosztódott rám a főkolompos szerep. így aztán engem egészen nem kívánatos személynek tartottak, legalábbis én úgy sejtem. Talán örültek volna annak, hogyha sohasem szentelnek pappá, ami mögött az ő valódi aggodalmuk, felelősségérzetük lehetett az egyház iránt, engem pedig talán úgy láttak, hogy veszélyt jelentek másokra, az egyházra nézve.

- De hála istennek két év múlva mégiscsak pappá szenteltek, ha jól tudom, harmincéves korodban, Esztergomban.

- Igen, így van.

- Akkor tulajdonképpen milyen következménnyel járt az, hogy kicsaptak a Papnevelő Intézetből? Úgy tűnik, nem lett komolyabb kihatása az életedre, és szerencsére nem vette el a kedved sem a papi hivatástól.

- A folytatástól egyáltalán nem vette el a kedvem, mert bennem továbbra is nagyon egyértelműen élt mindaz a meggyőződés, mindaz az élmény, amely az istentapasztalatomban is megfogalmazódik. így a hivatástól egy picit sem tántorított el ez a döntés, ellenben nagyon komolyan meghatározott. Mégpedig több irányból is. Az egyik, hogy a kirúgásom után elmentem pszichoanalízisre, mert arra gondoltam, nagyon szeretnék utánanézni, miért mentem én bele ennyire ebbe a konfliktusba. Hogy miért nem tudtam például olyan papnövendék lenni, akinek megvan a maga véleménye, aki készül a papságra, de a konfrontációt elkerüli. Számomra nem volt teljesen világos, hogy én miért pont így csináltam, ahogy csináltam, és arra gondoltam, ez remek lehetőség arra, hogy most a saját árnyékkal találkozzam, hogy fölismerjek olyasmit magamról, amit a Papnevelő Intézetben nem tudtam meglátni. így jutottam el aztán egy jungi pszichoanalízisre, amely az életemet alapvetően meghatározta. Csak egyetlen élményemet hadd meséljem el!

Azt kérte az analitikus az első alkalom egyikén, hogy írjam föl az életem húsz legfontosabb eseményét. Ez egy nagyon jó gya-

korlat, és persze egy hétig ennek a gondolatnak a körében éltem, hogy majd valami nagyszerű munkát teszek le az asztalára. Írtam egy csomó eseményt, és szortíroztam, míg végül aztán a hűsz legfontosabbat sikerült odavinni gyöngybetűs írással. Letettem eléje, ő hümmögött, és egy órán keresztül kifejtettem, hogy micsoda nagyszerű események ezek, és mindent sikerült belemondanom, amit nem sikerült leírnom - végül az analitikus egyetlen szerény kérdést tett föl: „Ön tizennyolc évesen született?” Az első legfontosabb életeseeményem ugyanis kronológia szerint tizennyolc éves koromban történt meg velem. El lehet akkor képzelni, hogy mennyire homályban volt az egész gyerekkorom, a születés, minden. Tehát igenis nagy szükségem volt nekem arra a pszichoanalízisre, később pedig a pszichoterápiára és a sok pszichodramatikus önismereti munkára.

- **Úgy látom, értett ő is a munkájához.**

- Nagyon sokat köszönhetek neki. Egyébként protestáns lelkész is egyúttal amellet, hogy Nyugat-Európában képezték analitikusnak. Az álmok megbecsülését nagyban neki köszönhetem, hiszen sokat foglalkoztunk az

álmaimmal, és azóta is, a mai napig nagyon sokat törődök velük.

- **Ezek szerint te emlékszel rájuk.**

- Ó, hát egy kis gyakorlás kell csak ahhoz, hogy emlékezzünk az álmainkra.

- **És ez fejleszthető?**

- Nagyon könnyen. Azt merem mondani, hogy az álmainak legalább annyit köszöngetek, mint az összes lelki vezetőmnek, lelkiatyámnak, analitikusnak, terapeutának, pszichológusnak együttvéve. Az álmokat nagyon megbecsülöm, nagyszerű üzeneteket kapok általuk, és biztos lehetek benne, hogy egészen pártatlanok, és egy sereg mindent jobban látnak, mint én.

- **Van úgy, hogy Isten álmainkban szól hozzánk?**

- Erre a kérdésre egy bölcs ember egyszer azt mondta, hogy ha Isten nagyon sokféleképpen szólhat, miért éppen az álmokon keresztül ne szólna? Tehát semmiképp se volna okos dolog kizárni, hogy Isten az álmon keresztül szóljon hozzánk.

Visszatérve előző kérdésedhez, hogy hogyan határozta meg a kirúgás az életemet,

annyit még mondanék erről, valóban nem határozta úgy meg, hogy elbizonytalanodtam volna, de meghatározta abból a szempontból, hogy megint csak hogy szabadsághoz juttatott. Egy ilyen papi életkezdés ugyanis levette rólam azt a terhet, hogy egyáltalán eszembe jusson valamiféle karrierbe kezdeni. Ez nagyon áldásos és üdvös örökség. Legalábbis azt gondolom, hogy engem a kirúgásom nagyon jól megóvott és megóv most is attól, hogy különösebben meg akarjak felelni emberi tekinteteknek, akárhonnán érkező elvárásoknak vagy papi ideáloknak. Mindez nagyon is fölszabadított arra, hogy elsősorban Istennek igyekezzek megfelelni. De ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne kellene nagyon is számításba vennem, mi az, ami embereknek jólesik, vagy rosszulesik, mi az, ami nekik hasznos, vagy nem hasznos, mi az a mód, ahogyan egy közösség vagy egy intézmény optimálisabban tud működni. Ezek természetesen fontos szempontok, de talán nem kerekedtek bennem nagyon a fölé, hogy Isten mit gondol arról, hogyan nekem hogy kellene papnak lennem.

- Elfogadod tehát azt, hogy van egy bizonyos intézményrendszer, amelynek

keretei között létezel, de nem törekszel arra, hogy megmászsd ezt a létrát, vagy hogy a szükséges alkalmazkodáson túl megfelelj ennek az emberi hierarchiának.

- Talán a sportmúltamnak ebből a szempontból is sokat köszönhetek. Ugyanis sportolóként átélhettem azt, milyen sikeresnek lenni. Sportolóként fölállhattam a dobogó tetejére, és van arról élményem, mit jelent, ha egy stadion tapsol. Így persze könnyű ne-kfem azt mondani, hogy köszönöm szépen, én papként nem kívánok dobogókra állni, vagy papként nem kívánok különböző színű papi ruhákat ölteni, hogy nincsenek ilyen vágyaim vagy törekvéseim - és nyilván ennél kevesebb ilyen jellegű vágyam meg törekvésem sincsen - , merthogy én ezt megélhettem és megtapasztalhattam. Megint csak itt van tehát ennek a helyzetnek a lélektani vetülete is. Azt gondolom, hogy egy tizennyolc éves fiúnak, aki bemegy a Papnevelő Intézetbe, ezzel a témával külön meg kell birkóznia. Én nagyon hálás lehetek azért, hogy nem a papi életemben kell ezzel megverekednem, hogy mondjuk, a férfi önazonosságomhoz hogyan tud hozzájárulni az, hogy sikeres vagyok-e, eredményes vagyok-e, jól teszem-e a dolgom. Ez minden férfinak fon-

tos. Hogy megbecsülnek-e, elismernek-e, vagy tapsolnak-e? Nekem van egy jó hátterem, én ezt hallom itt a fülemmel. Ezért nekem ezt könnyebb elereszteni.

- Mi történt a Papnevelő Intézet elhagyása és a papszentelésed közötti időszakban? Milyen úton jártál, mivel foglalkoztál abban a két évben?

- Amikor eljöttem a Papnevelő Intézetből, akkor a szociális munka irányában indultam el. Azt gondoltam, ez nagyszerű időszak arra, hogy olyasmit tapasztaljak meg, olyasmivel kerüljek kapcsolatba, amit papként majd bizonyára úgy nem lesz lehetőségem megélni, mint most. Beköltöztem a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Budapesti Központjába, ahol a hajléktalanszálló működik, és ott laktam egy évet. Három területen dolgoztam: a hajléktalan-ellátásban, az idősgondozásban és mozgássérültekkel. Rengeteget munkám volt, és rengeteget tapasztaltam ott. A szociális érzékenységemet nagyon jól meg tudtam élni és fejleszteni, és valamiféle szakmai tudáshoz is így-úgy hozzájutottam. Ez az egy év nagyon fontos része az életemnek. Kipróbáltam például, hogy fél évig kizárólag azt ettem vacsorára, amit ott a

hajléktalanok kaptak. így aztán előfordult, hogy négy hónapon keresztül minden vacsorára üres kenyeret ettem lekvárral. Nem mondom, hogy a negyedik hónap után már nem gondoltam, hogy hát nagy marhaság volt ezt kipróbálni! De például azt is meg akartam tudni, hogy milyen az utcán aludni. Elindultam, szereztem egy tévés dobozt, összehajtottam, utána találtam egy viszonylag melegnek tűnő házat, fölmentem a felső emeletre, és eltöltöttem ott az éjszakát a tévédobozon. Kíváncsi voltam, hogy milyen úgy, azokkal a csontokkal, azokkal az izmokkal, azzal a derékkal, azzal a nyakkal másnap reggel nekiállni dolgozni.

- Ez megint a gyakorlatiasságod, amely itt is megmutatkozott, vagy inkább a megtapasztalás iránti vágy. Ebben a segítő munkakörben mennyire volt sikerélményed? Egyik szociálpedagógus barátom rendre arra panaszkodik, hogy körülbelül öt év a kiegészítő idő ezen a területen, mivel annyira nehéz valóságosan segíteni ezeknek az embereknek. Te hogy élted ezt meg?

- Ismerek egy kutatást, amely többek között szociális munkások, papnövendékek kö-

zött készült, és ebből az derült ki - számomra megdöbbentő módon -, hogy a kiégés tüneteit már az egyetem alatt mutatják. Mégpedig nem öt, nem tíz, hanem harmincnyolc-ötven százalékban! Már a tanulmányok alatt! A kiégés felé vezető út tehát tulajdonképpen nem a pályakezdéssel kezdődik, hanem már jóval korábban.

- De hogyan lehetséges ez? Beléjük kódolják netán már ott, az egyetemen, hogy erre számíthatnak, úgyis ez fog velük történni? Pedagógiai kérdés lenne, vagy miből adódhat?

- Ó nem. A kiégésnek nagyon jól földolgozott szakirodalma van - nyilván ennek én csak egy részét ismerem -, és nagyon sok oka van. Amit mondjuk, az egyik legfontosabbnak tartok, az az, hogy egyrészt nem eléggé fölött tart, hogy aki segítő foglalkozásúvá válik, azt mi motiválja ebben, a választásban. Van egy nagyon kritikus, önkritikus, nyilván már a sarkosítás miatt egy kicsit torz gondolatom erről, mégpedig a következő: egészséges ember nem nagyon megy segítő foglalkozásúnak, hanem sok pénzt keres, és vígan él. Persze nagyon sarkítva. Ha valaki segítő foglalkozást választ, főleg, ha

kemény terepen, főleg, ha olyat, amely szinte egész embert kíván - mint például a nagyon kemény utcai szociális munka, vagy a papság -, az gyakorlatilag kizárja, hogy amellet még valamit igazán komolyan csináljon, vagy hogy még családjá is legyen. Ez azt jelenti, hogy valószínűleg nagyon sok a sérültség és a sajátos motiváltság, amire az illető nem lát rá. Ebből az következik, hogy nagyon könnyen önpusztító segítségbe kezdünk, és nem vagyunk elég szabadok. Nem tudunk határokat tartani. Nem látjuk, hol a felelőségünk határa. Ezzel tulajdonképpen semmi rendkívülit nem mondtam, hisz a szakirodalomban mindez jól olvasható, de emiatt valóban néhány év alatt teljesen ki lehet égni és bele lehet fáradni, mint ahogy például a pályakezdő pedagógusok is nagyon veszélyeztetettek. A velük foglalkozó kutatások meg azt mutatják, hogy az első három-négy-öt évben nagyon sok a pályaelhagyó. Aki azt kibírja, aki ott megtalálja a határtartást, és jól látja a felelőség kérdését, úgyis mondhatnám, hogy aki képes önmagát egészségesen megvédeni, és képes önmagát is fontosnak tartani, az tud a pályán maradni. Mert sok esetben a szindrómás segítő, a kényszeres segítő valójában a

saját értékét nem látja. A saját életét nem tartja fontosnak. Nagyon gyakran - ez klasszikus formája a szindrómás vagy kényszeres segítőnek - a másokon való segítség révén képes csak önmagát értékesnek vagy fontosnak tartani, és ha nem segít, akkor magát nem tartja értékesnek és fontosnak. Vagy, ha nem dicsérik meg azért, mert ő segít, akkor nem tartja magát értékesnek és fontosnak. Ezt persze nem kell látni húszévesen, de ha negyvenévesen sincs minderre rálátásom, akkor az negatívan befolyásolja a segítő munkámat, ha addig egyáltalán eljutok.

- Ami azért elég gyakran előfordul egy ilyen munkakörben. Mármost az, hogy nem kap viszonzást, nem kap köszönetet, dicséretet.

- Hogyne. És vannak olyan irányai a segítő munkának, amelyekben szinte alig éri siker a segítő, ilyen például a hajléktalanellátás.

Pár évvel ezelőtt olvastam egy nagyon érdekes könyvet. A dalai láma minden évben rendez egy nagy konferenciát, ahová pszichológusokat, pszichiáterekeket különböző szakterületről hív meg, és a „Romboló érzelmek” volt az egyik évben a nagy téma. Ebben a könyvben olvastam, hogy egyszer csak az

empátia, az együttérzés került elő - mint ami a romboló érzelmek másik oldalán van -, és az derült ki, hogy a nyugati pszichológusok az együttérzés alatt értik, hogy valaki egy másik emberrel együtt érző tud lenni. Mire a dalai láma visszakérdezett: ez azt jelenti-e, hogy a nyugati lélektani közgondolkodásban az együttérzés nem vonatkozik saját magamra? Erre az a válasz született, hogy ez pontosan így van. A dalai láma ekkor megszakította a konferenciát, a megdöbbenésének adott hangot, és azt mondta, hogy a tibeti kultúrában egészen elképzelhetetlen az, hogy amikor az együttérzésről beszélünk, akkor *önmagunkat* ebből kihagyjuk. Természetes, hogy tudunk önmagunkkal is együtt érzők lenni. És most visszakanyarodva a segítő foglalkozáshoz: amíg valaki úgy együtt érző, hogy közben teljesen beszippantja őt az együttérzés, vagy teljesen bevonódik, nem képes saját magának az egységét megtartani, amíg nem tud önmagával együtt érző lenni - hát naná, hogy néhány év alatt kiég!

Ezért nagyon fontos, hogy tudjunk önmagunkkal együtt érzők lenni, és ez egy papnál különösen lényeges téma, mert - így szoktam ezt mondani - a kultúrkeresztény szel-

lemiségnek része az, hogy a pap, vagy egy jó keresztény önmagát semmibe véve, önmagát akár leértékelve, vagy önmagát nem megbecsülve segít másokon és szeret másokat. Ezt teljesen abszurdnak tartom - egyébként a kinyilatkoztatással is gyökeres ellentétben áll -, de mégiscsak létezik egy ilyen kultúrkeresztény képzet. Ennek az a nagyon súlyos következménye később - azon túl, hogy saját magunkat tönkretesszük vele, meg azon túl, hogy mondjuk, öt évig tudunk egyáltalán a pályán maradni -, hogy sajátos módon azért a legtöbb ember mégiscsak igényli, hogy szeressék. Márpedig, ha én nem szeretem magam, akkor ezt a környezetemtől fogom elvárni. Tehát miközben én nem adom meg saját magamnak a megbecsülést, az értékelést és az együttérzést, akkor ezt a környezetemtől fogom elvárni, majd később a környezetemtől kizsarolom, a környezetemen leverem, majd találok egy-két embert, akit felelőssé teszek azért, hogy ő megadja nekem azt, amit én nem adok meg magamnak. Ezért történhet az meg például, hogy házastársi kapcsolatokban a felek egymástól várják azt, hogy úgy szeressék a társukat, ahogyan saját magukat kellene szeret-

niük. Márpedig minden ember csak azt adhatja meg, amit ő adhat meg nekem, és *helyettem* engem senki sem szerethet.

- Érttem. A szociális munka tanulságos időszakát követően végül is miként kanyarodtál újra a papi pálya felé? Mesélnél a papszenteléséről és annak körülményeiről egy keveset?

- Egy évig laktam tehát ott, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Budapesti Központjában. Mivel azonban, mint említettem, már fölszentelt diakónus voltam, jó néhány atya elment a bíboros úrhoz, hogy nagyon szeretnék, ha én nem szociális munkával töltenem az időmet, miközben ők rogyadoznak a sok papi munkában. Több pap is felkereste, mondván, ők „bevállalják a Pál Ferit”, csak helyezzenek engem oda. A bíboros úr meg -bár nem tudom, hogy ő mit hogy gondolt -, végül is hívatott engem. A beszélgetésünknek az lett az eredménye, hogy följánlotta, egy általa kinevezett plébániára kerülhetek diakónusnak, de nem kapok semmilyen biztosítékot arra, hogy valaha is pappá szentelnek. Vállalom-e én ezt így, vagy nem? Persze nekem ez nagyon jó lehetőség volt, mivel bennem továbbra sem volt kétely a tekintetben,

hogya pap akarok-e lenni, vagy hogy Isten papnak gondol-e engem. Emiatt aztán mondtam, hogy szíves örömet megyek oda, ahová a püspök úr helyez. így kerültem akkor ide, a Kövi Szűz Mária-plébániára tizennégy évvel ezelőtt. Itt voltam - ha egyszerűen akarjuk megfogalmazni - megfigyelés alatt. A fél éves megfigyelés után pedig elérkezett az az idő, amikor egyébként a papnövendékek beadják a papszentelési kérelmüket. Mert ez így megy. Arra aztán a püspök atya az előjárók véleményezése alapján igent vagy nemet mond. Általában persze igent mond. így hát én is mondtam a plébános atyának, az akkori főnökömnek, hogy be fogom adni a papszentelés iránti kérelmemet. Erre ő nagyon elcsodálkozott, mert nem hallott ilyesmiről, hogy engem egy év múlva pappá fognak szentelni, hanem úgy tudta, hogy meghatározatlan ideig itt leszek. Én meg az válaszoltam, hogy ugyan semmilyen bátorítást nem kaptam ebben a témában, viszont azt gondolom, az én dolgom az, hogy beadjam a kérelmet, a püspök atyának meg az a dolga, hogy azt elbírálja. Az pedig, hogy engem nem bátorítottak, nem tud visszatartani. Elég orcátlan módon a plébános atyának is - aki nagyon jóindulatú volt velem egész idő alatt - megmond-

tam, hogy tulajdonképpen ezt nem is azért közöltem vele, hogy ő megengedi-e vagy sem, csupán tájékoztatni szerettem volna, mert nem akartam a háta mögött csinálni. Ekkor fölajánlotta, hogy megbeszéli a bíboros úrral. Ez a beszélgetés ténylegesen meg is történt, aminek a következtében a plébános atya írásba adta, hogy nem lát olyan indokot, amely alapján ne lehetne engem pappá szentelni, így a papszentelés előtt körülbelül egy hónappal kaptam egy telefont, hogy akkor adjam be a kérelmemet, és pozitívan fogják elbírálni. Mert közben én azt ígértem meg a plébános atyának, hogy addig nem adom be, ameddig ő nem beszél a bíboros úrral. így egyeztünk meg egymással. Valójában nem is tudom, számítottam-e arra, hogy igent mondanak. Azt hiszem, hogy nem, csak arra gondoltam, én megteszem a magamét, a többi meg nem rajtam múlik. Emiatt végül mindössze egy hónapom maradt arra - amire másoknak éveik vannak -, hogy fölkészüljek, mindent elintézzek, megszervezzek. De hát nagyon sokan segítettek akkor is! Akkor is, mint ahogy egész életemben azt látom, hogy nagyon sok ember van, aki úgy mellém áll, hogy tulajdonképpen nem is értem, miért? Legalábbis sokszor csak úgy elcsodálkozom rajta.

II.

Beérkezés - kiteljesedés

- Jelenleg újra a Kövi Szűz Mária-templomban szolgálsz, immár mint plébános. Nem volt azonban ilyen folyamatos az ide vezető út, hiszen a papszentelésed után több helyen is teljesítettél szolgálatot. Hogyan éled meg azt, ha áthelyeznek egy másik helyre? Motivál az új közeg, vagy nehezen megy a beilleszkedés?

- Négy évet voltam Terézvárosban, két évet Rákoskeresztúron és a hetediket kezdtem meg itt, a Köviben. Az összesen tizenhárom év három hely, ez teljesen emberi, követhető. Azt hiszem, hogy ebben a kérdésben nagyon sokat számít a lelkialkat. Van, aki szereti nagyon családiasán belakni a maga helyét, és majd' beledöglük, mikor továbbhelyezik, van, aki meg szeret vándormadárként élni, neki ez nyilván könnyebben megy. Tulajdonképpen én ebből a szem-

pontból a könnyebb helyzetű, lelkialkatú papok közé tartozom. Egyrészt azért, mert valójában az alaptermészetem inkább befelé húzódó, magamnak való alaptermészet - miközben van azért nagy igényem és affinitásom kívül is lenni -, de alapvetően bent vagyok otthon, és nem a kapcsolataimban. Úgyis mondhatnám, hogy a magammal való kapcsolatomban vagyok otthonosabb - és itt persze Istent ebből a szempontból magamon belül is tapasztalom -, ezért ezt én, bárhova megyek, tudom vinni. Én biztos, hogy ott leszek mindegyik helyen, ahová helyeznek, úgyhogy ezzel nem volt még problémám. Másrészt pedig az új dolgok iránt, az újítás iránt, az új útkeresés iránt kifejezetten tudok lelkesedni. Ezért ez nem okoz akkora gondot. Persze minden helynek megvan a maga varázsa, a maga gyönyörűsége és szépsége. Bár ez még csak a harmadik hely, de mind a három helyről tudnék úgy beszélni, hogy „azt csak Ott!”, és „az ott volt a legszebb, és az soha úgy már nem lesz, mint ott...!” - ez azt jelenti, hogy tudni kell gyászolni. Nagyon fontosnak tartom, hogy el tudjam siratni mindazt, ami az egyik helyen nagyszerű volt, és a másik helyen nem, ami az egyik helyen adatott, és a másik helyen

nem. Ebből a szempontból nagyon érdekes, hogy például Terézvárosban fantasztikusan jó dolgokat éltünk meg a fiatalok hittanjával. Nagyon jól emlékszem, az első hittanórán tizenheten voltunk, a negyedik év végére pedig lettünk kétszázan. Óriási dolog, hatalmas élmény volt nekem is, élveztem, és élveztük, és valami alakult. De például itt, meg a Köviben kezdtük húszan, és hét év után is húszan vagyunk. Viszont a felnőtt katekézist itt nulláról kezdtem - merthogy aki előttem itt volt, az nem tartott -, most pedig a két termet össze kell nyitni azért, hogy vagy százan elférjenek. Ezzel tehát csak azt akartam mondani, hogy sokszor kiszámíthatatlan, mi az, amitől az egyik helyen az egyik munka eredményes - miközben semmivel se teszek bele többet -, mint a másik helyen, ahol meg semmi gyümölcse nincs. Vagy legalábbis más gyümölcsei vannak. Úgyhogy nem csak rajtam, vagy nem csak rajtunk múlik, sok minden van még, amit talán sose derítünk ki.

- Nagyon sűrű a napirended, nem volt könnyű időpontot sem egyeztetnünk. Jelenleg hol és milyen feladataid vannak?

- Alapfeladatomban az egyházközségben a plébánosi szerep vitele, ami nagyon sok mindennel jár együtt. Ebben a lakótelepi közegben harmincezer ember él, úgyhogy annyi munka lenne, hogy csak az szab határt neki, mennyit bírok. Tízszor ennyit is lehetne itt dolgozni, meg még annyiszor ennyit is. De szó sincs arról, hogy csak én dolgoznék, nagyon sok jó munkatársam van, akikkel együtt teszünk rengeteg mindent. Például itt, a mi egyházközségünkben már tizenegy felnőtt kis közösség van. Én mind a tizenegy felnőtt kisközösséggel folyamatosan tartom a kapcsolatot, megyek hozzájuk, és együtt beszélgetünk és imádkozunk, gondolkodunk, töprengünk, meg jókat eszünk. Aztán a gimnazista korosztálytól fölfelé minden korosztálynak én tanítom a hittant: gimnázisták, egyetemisták, felnőtteknek, házasoknak. Évente ötször csinálom jegyes-csoportot is. Amit még nagyon szeretek, az az, hogy az elsőáldozó gyerekek szülei, két éven keresztül, összesen tíz szombat délelőttre idejönnek a plébániára, és ameddig a hitoktató a gyerekekkel foglalkozik, mi ugyanazokat a témákat átbeszéljük a felnőttekkel. Ezt nagyon jónak látom, sok szempontból. Azután természetesen ott vannak a

beteglátogatások és minden más, ami egy papi-plébánosi szerepkörhöz illik.

Azután mentálhigiénés szakember végzettségem is van, illetve családsegítő és szociális lelkigondozó végzettségem - ezek posztgraduális képzések voltak -, és a Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézetének is munkatársa vagyok. Mind a két képzésbe meghívtak, hogy tanítsak. Ez azt jelenti, hogy önismereti csoportokat vezetek és különböző készségfejlesztő, specifikus csoportokat, elsősorban a segítő kapcsolat, segítő beszélgetés, lelkigondozói beszélgetés témaköreiben, és persze előadásokat is tartok. Így a mentálhigiénés szakemberképzéssel meg a lelkigondozók továbbképzésével azért hetente egy, esetleg két napom is elmegy.

- Ezek szerint nem szakadtál el ettől a területtől sem.

- Nem, nem, és ezt nagyon szívesen is csinálom. Az a praktikus belátás vezet, hogy sokkal gazdaságosabb szakembereket nevelni, hogy aztán ők nagyon sok emberrel találkozhassanak, mint azt gondolni, hogy én egyedül el tudok érni sok embert. Ezért érdemes hetente legalább egy napot arra szánni, hogy mások tudják jól tenni a dolgukat,

és ők majd minél több emberhez eljussanak. Mindemellett dramatikus végzettségeim is vannak - bibliadráma és pszichodráma -, így az önismereti csoportokat ezzel a módszerrel tudom vezetni a vezetőtársakkal. Az életemnek egy másik nagyon fontos iránya, hogy hetente körülbelül húsz-huszonöt lelkigondozói beszélgetést folytatok. Ezek egyórás személyes beszélgetések, melyek során különböző élethelyzetekre vonatkozó témával jöhetnek hozzám az emberek. Ezzel a többféle hozzáállással szoktam hallgatni őket - főleg sokat hallgatni, és keveset beszélni.

- Ahhoz, hogy segíteni tudjunk másokon, pontosan kell az a lelki stabilitás, amelyről az imént beszéltél. Nagyon érdekelne, hogy neked, akinek ennyire feszített a napirended, és nagyon sokfelé osztod magad, vannak-e olyan emberek az életedben, akiket barátaidnak nevezel, és akikkel elsősorban nem papként, hanem magánemberként találkozol. Tehát, amikor kicsit úgymond lazíthatsz, kieshetsz a szerepedből. Annál is inkább, hiszen papként az emberek öntudatlanul is elvárnak tőled bizonyos viselkedésnormát, például azt, hogy-

nyugodt legyél, hogy biztonságot, erőt és szeretetet sugározz. A te hivatásod nem merül ki napi 8 óra munkaidőben, de minden nap 24 órán keresztül talán mégsem lehet megélni!

- Erről egy sírfelirat jut eszembe, amely így hangzik: *Született emberként, meghalt asztalosként.* Ezt nyugodtan lefordíthatnám a magam esetében úgy: Született emberként, meghalt papként. Én szeretnék emberként születni és emberként meghalni. Azt gondolom, az emberségemnek és az istenkapcsolatomnak része az, hogy pap vagyok. Egy olyan része, amely el nem múlik, amely le-rakhatatlan, letehetetlen, és mindig is meg fog határozni. De nem kívánom az egész életemet egy papi szerepben tölteni.

- Azt hiszem, erre a szerepre akartam rákérdezni...

- Igen. Ez tehát azt jelenti a hétköznapi élet gyakorlati szintjén, hogy van egy szabadnapom, amikor reggel misézek, és azt követően megyek a pihenésem után. Például visszafekszem aludni, ha ahhoz van kedvem, mert bizony adósságaim vannak ezen a téren; aztán találkozom egy-egy barátom-

mai -, vagy pap barátommal, vagy nem. De nagyokat szoktam kirándulni is, ilyenkor nagyon szeretek egyedül lenni - erre a szebbik kifejezésem az, hogy „embermentes nap”, a durvábbik, hogy „embertelen nap” -, mert ilyenkor nem vagyok hajlandó senkivel sem találkozni, amint említettem, egy-két barátomon kívül. Velük azonban sohasem szakmázunk, hanem biliárdozunk, moziba megyünk, pattogatott kukoricát eszünk...

- És a pázmányos évek hogyan kezdődtek? Ki keresett meg, kinek az ötlete volt? Rendes, tantervi óraként indult az első előadás-sorozat?

- A kilencedik évet kezdtük el most a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jogtudományi Karán, a Szentkirályi utcában. Nagyon sajátos útja van ennek. Amikor a negyedik papi év végén Terézvárosból elhelyeztek, akkor - ahogy említettem - ott volt az a kétszáz fiatal. Én mondtam ennek a kétszáz fiatalnak, hogy tudjátok, nagyon szeretlek benneteket - hát hogy mennyire, az persze egy másik kérdés, ahogy én nagyon tudok szeretni -, de egyvalamit nem szeretnék: hogy ti utánam gyertek! Mert a kereszténység az nem - ahogy Gyökössy Bandi bá-

esi mondta - „papraforgás” ugye, hanem az embernek van egy közössége, oda tartozik, papok jönnek-mennek, az ember meg ott van, ahol van, és nem élhetünk állandóan ilyen vándoréletet. Persze most már ezt egy picit árnyaltabban látom, mert lehet, hogy valaki az életének épp egy olyan korszakában jár, hogy nagyon fontos neki a pap személye, úgyhogy most már nem készítenék ebből szabályt, akkor viszont így láttam. Megkértem tehát őket, hogy senki se jöjjön utánam. Erre ők meghányták-vetették, és azt válaszolták, hogy rendben. Csakhogy, előálltak egy kéréssel. Azt mondták, hogy jó, Feri, nem megyünk utánad, elfogadjuk, hogy te közösségpárti vagy, és ebből a szempontból nem a papra helyezed a hangsúlyt, be is látjuk, hogy tényleg, ezt beszélted nekünk négy évig, most akkor furcsa is lenne, ha nem ezt kérnéd, de akkor tartsál, kérünk, egy semleges helyen előadásokat, mert minket az nagyon fog segíteni a helyben maradásban, közösséghez tartozásban. Erről én akkor a következőket gondoltam, és ha már gondoltam, mondtam is nekik: ez egy marhaság! A kereszténység nem előadástartás, az ember azért beszél ott, mert ott van a helye, meg ott van annak létjogosultsága, én

egy olyan kereszténységben nem hiszek, hogy a pap valahol okosakat mond, aztán köd előttem, köd utánam, semmi következménye nincs, csak ott mondja, mondja - ez teljesen rossz gondolat! Csak hát a barátaim voltak, akik ezt kérték. Mondta egy meg öt meg tíz, és akkor hazamentem és aludtam rá egyet meg ötöt meg tízet, és arra gondoltam, most akkor hogy van az, hogy öt-tíz jó barátom azt mondja, Feri, szerintünk ez jó lenne, és én meg itt kötöm az ebet a karóhoz, és azt gondolom, hogy okosabb vagyok tíz barátomnál. Hát azért ez már nagyon gyanús!

- ***De jó, hogy így gondoltad!***

- így aztán azt mondtam magamban, hogy nézzük meg! Derüljön ki! Csináljunk egy évet. És akkor osztottunk-szoroztunk, hogy milyen jó buli lenne, ha ez egy semleges helyen történne. Egy olyan helyen - nem egyházi közegben, nem plébánián -, ahová bárki becsöppenhet. Ahol nem érzi rosszul magát az, aki az utcáról bejön, mert nem gondolja azt, hogy nem tudom, itt hogyan kell viselkedni vagy mit kell csinálni. Vagy aki, ha azt hallja, hogy hittan vagy hittanóra - és teljesen mindegy, hogy azt hallja, hogy kateké-

zis -, arra azt mondja: köszöni szépen, oda ő nem megy. Úgyhogy végül is nem biztos, hogy a legsemlegesebb helyet sikerült találni, de akkor egy közintézmény termékét tudták az én barátaim kibérelni. Mert én persze azt mondtam nekik, hogy jó, benne vagyok, de akkor ti szervezzétek meg. Hadd lehessen nekem csak annyi a dolgom, hogy odamegyek, és ott folytatjuk az előadás részét az együttléteinknek. Ők tényleg mindent meg is szerveztek, én meg gondoltam, hogy az első alkalmon majd úgy húszan-harmincan leszünk - de az elsőt már voltunk százan! Mert ők persze körbeszóltak, nehogy leéjünk, a Feri azt mondta, lehet, hogy mégiscsak úgy van jól, ahogy mi gondoljuk, hát akkor bizonyítsuk be! így kezdődött, és aztán négyalkalmanként perselyez-tek, hogy ki tudja fizetni a bért. Én meg arra gondoltam, milyen érdekes dolog, hogy Budapesten van egy hely, ahová emberek pénzért járnak, hogy ott a keresztény dolgokat hallják, nahát, ez egész rendkívüli! És ott aztán az év végére megint lettünk kétszázan, úgyhogy kinőttük azt a termet. Akkor nyomoromban föl hívtam az ifjúsági referens atyát, és mondtam neki, hogy van itt kétszáz fiatal meg most már egy-két felnőtt is köz-

tük, és termet keresünk. Erre azt felelte: „Ó, hát ez milyen érdekes, éppen most mondta a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jogi Karának a lelkésze, hogy ő többet nem tud oda menni, mert annyi elfoglaltsága van már!" így aztán üzletet kötöttünk, hogy én kapok termet, ott lehetünk, cserébe a jogi egyetemistáknak nagyon szívesen fölajánlom az előadáson túl, hogy jöhetnek hozzám, havaiami problémájuk van, lelki beszélgetésre, lelkigondozói találkozásra.

- A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen nyilvános előadásain - és természetesen a plébánián - kívül a nagyközönség hol láthat, hallhat még téged? Azt tudom, hogy az előadásaidról a hallgatóság már évek óta kézen-közön rengeteg CD-másolatot terjeszt, de kaptál-e más, hivatalos fórumot is?

- A Mária Rádióban minden pénteken este 8 és 9 óra között a keddi pázmányos előadások rövidített változatát lehet hallani az Iránytű című műsorban. Ezek általában néhány évvel ezelőtti előadások, viszont folyamatában adják le őket. A vágásra azért volt szükség, mert a leghosszabb műsoridő a Mária Rádióban egy óránál kicsivel kevesebb,

míg az előadások eredetileg egy óra tizenöt percesek. Fontosak nekem ezek a keddi alkalmak, mert három-négyszáz érdeklődő előtt állni igazán nagy kihívás, és rengeteg ösztönzést merítek belőle. Az előadások egy része már az interneten is elérhető több helyen.

<http://www.palferi.hu>

III.

Hit, kultúra, társadalom

- *Úgy látom, hogy a rendszerváltás után, a kilencvenes években és az ezredforduló környékén felnőtté váló nemzedék belekerült egy ideológiai vákuumba. A szocialista embereszmény rég megbukott, a kapitalista életszemléletből pedig eddig nagyrészt csak a negatívumok jutottak érvényre, a demokráciát is még csak tanulgatja a társadalom. A mai húsz-harminc éves fiatalok joggal érezhetik úgy, hogy nincs a lábuk alatt talaj, és kétségbeesetten keresik a viszonyítási pontokat. A történelmi egyházak feléledtek ugyan, és sokaknak nyújtanak menedéket, de a múlt rendszer negyvenévesi egyházellenessége nem múlhatott el nyomtalanul. A hit nélküli családokban felnőtt gyerekek nagy része szülei bizalmatlanságát hurcolja tovább, és előítéletekkel tekint az egyházakra, egyáltalán a vallásra, mi-*

közben egyre többekben éled fel az ember ősi, transzcendencia iránti vágya. Ezt a hiányt használja ki nagyon sok spirituálisnak mondott, misztikus-eszoterikus csoportosulás. Egyúttal szinte divattá váltak a keleti filozófiák is (elsősorban a buddhizmus), ami önmagában nem lenne baj, ha nem járna ezzel együtt egy olyan tendencia is, amely csak így-úgy vesz át elemeket (többnyire rosszul) ezekből a világnézetekből, majd valamilyen toldozott-foldozott, leginkább külsőségekben megnyilvánuló magánvallást kreálva beszipantja az értékek után vágyódó embereket.

Mit gondolsz erről? Örülünk annak, hogy az elanyagiasodott világgal szemben egyáltalán léteznek a szellemi-lelki élet, a spiritualitás felé nyitó csoportosulások, vagy több veszélyt rejtenek magukban, mint amennyi értéket felmutatnak?

- Azt gondolom, hogy minden ember spirituális lény. Ez azt jelenti, hogy kiolthatatlan vágy és kiolthatatlan indíttatás jellemző minden embert a spiritualitásra vonatkozóan. Az egy más kérdés, hogy ez a minden

ember esetében kikerülhetetlen vágy megtalálja-e a hiteles forrásokat? Hiszen sokféle választ lehet rá adni, vagy sok mindennel be lehet tölteni ezt az igényt.

Úgy látom, az valódi nagy nehézség ma, hogy például a magyar katolikus egyház se nem igazán vonzó, se nem igazán hiteles a legtöbb ember számára, amint ezt a vallás-szociológiai kutatások is igazolják. Nagyon jó forrásokat látok benne, de nem tudom, ha én az utcáról csak annyit érzekelnék, amennyit a katolikus egyház úgy többé-kevésbé láttat magáról - ami természetesen az összes katolikus embert jelenti, tehát nem csak az egyház vezetőit vagy funkcionáriusokat -, akkor az különösebben vonzó lenne számomra. Nekem is az volt a szerencsém - használjuk most ezt a szót -, hogy egy hiteles atyát ismertem meg, és egy hiteles közösségbe tudtam kerülni, ahol egy hiteles kereszténységgel találkoztam. Ha én nem azzal találkozom, lehet, hogy továbbléptem volna, mert sokkal fontosabb lett volna a hitelesség.

Egyébként volt régen egy olyan klasszikus mondattal megfogalmazható jelenség, hogy: „Krisztus igen, egyház nem!”, hogy „Jézus jó fej volt” - mondjuk nagyon egyszerű-

en, ahogy a hatvanas évek mozgalmában ez megjelent -, „Jézus a mi barátunk, és Jézus a szeretetet hirdeti, és Jézus igen - na de hát az egyház az nem.” Tulajdonképpen azt látom itt, a mostani folyamatokban, hogy sajátos módon mintha az ellenkezője történe. Ezekben az új vallási kultúrformákban azt mondják, hogy mindenféle szertartások, mindenféle vallási vagy mágikus vagy akármilyen spirituálisnak esetleg nevezhető dolgok igen, de Isten nem. Ez a spiritualitás szempontjából azért teremt abszurd helyzetet, mert a spiritualitásnak mindenképpen lényege, hogy az ember valamiképpen hódolattal leboruljon egy nálánál *több* előtt. A spiritualitásnak lényege az, hogy átélem magamat, valami nálam nagyobbak a részeként. Amikor az ember, bár nagyon szép meg érdekes meg akármilyen utakat talál magának, amelyekben szép dolgokat él meg, és nagyszerű tapasztalatai lehetnek, meg közösségélménye, tehát sok érték van ott, de közben épp a lélek áhítata egy nálánál több felé nem tud megnyilatkozni, amikor az ember átélné az ember voltát (amit most mi keresztény terminológiával egy teremtményt voltunk tartunk) -, akkor az a spiritualitás tulajdonképpen egy ember által ki-

talált humanista, szép dolog, aminek van valamiféle spirituális szaga meg spirituális színe, csak éppen arra nem ad választ, ahol az igazi mély kérdés van. Nem lehet tehát megüszni a spiritualitást anélkül, hogy az ember le ne boruljon. Anélkül nem lehet. Különben csak egy nagyon színes, sajátos egoizmus lesz. Akkor létrehozunk rendszereket, amelyekben eltűnik az, hogy ez az egész azért van, hogy én boldog legyek. Ez az egész azért van, hogy én elégedett legyek. Hogy az én életminőségem most még ezzel is jobb legyen. Valójában az ember szívének a legmélyebb spirituális vágyára a kényelem nem ad választ. Az életminőség sem ad választ. Ezt nevezem *spirituális hedonizmusnak*, ami a kultúrkeresztény mazochizmus után manapság megfigyelhető.

- És akkor még nem beszéltünk azokról az önjelölt prófétákról, akik „tanításukkal” nagy tömegeket vonzanak, és hihetetlen üzleti sikereket érnek el azzal, hogy látszólag befoltozzák a tátongó ideológiai űrt. A probléma az egész országra jellemző, de Budapesten koncentrálódik.

- A szekták - vagy átfogó módon úgy szoktuk nevezni, hogy az új vallási kultúrformák - nagyon könnyen meg tudnak szólítani és meg tudnak ragadni olyan embereket, akik az érett személyiségtől még kicsit messzebb vannak, vagy adott esetben nagyon messze vannak. Minél bizonytalanabb valaki, minél inkább támaszt keres, és a személyisége minél kevésbé integrált személyiség, annál inkább hajlamos lesz arra, hogy külső tekintélyre szoruljon. Adott esetben, hogy egy külső tekintélytől függjön. Ezért azt gondolom, ennek a jelenségnek sosem lesz vége. Mindig lesznek olyanok, akik úgy szeretnek függő helyzetekben létezni, hogy mások függjenek tőlük, és mindig lesznek olyanok, akik pedig arra hajlamosak, hogy ők függjenek másoktól. Ez azonban az ember fejlődését ritkán szokta hosszú távon segíteni. Természetesen lehet olyan periódusa egy felnőtt ember életének is, hogy rászorul valamiféle tekintélyre vagy támogatásra, iránymutatásra. Ilyen természetesen lehetséges. De egy mesternek az a dolga, hogy a tanítványok mellette felnőjenek.

- Ezek után nem kerülhető meg a kérdés: Mit gondolsz, milyen belső meg-

újulásra és újfajta kommunikációra lenne szüksége a katolikus egyháznak, hogy több embert megszólíthasson, és enyhítsen a társadalomból felé irányuló előítéleteken?

- Ennek a kérdésnek legalább két oldala van. A belső megújulás és az, hogy ez hogyan nyilvánozik meg kifelé. A kettő nem teljesen ugyanaz. A belső megújulás - különösebb gondolkozás nélkül is biztos vagyok benne - Krisztus és a Szentlélek Isten felé kellene, hogy megtörténjen, mivel más jó irányt nem nagyon látok. Ez viszont azt jelenti, hogy sokkal bátrabban kellene önmagunk felé kritikusnak lennünk. Fontos lenne, hogy bátrabban meglássuk azt, hol lettünk a saját elképzeléseink, ideológiáink, saját társadalmi szerepeink foglyai. Itt jóval nagyobb szabadságra lenne szükség: belső szabadságra. Aztán ennek a sokkal nagyobb belső szabadságnak - amely minket Istennel összeköt - lehetnének jó gyümölcsei kifelé. Azt tehát elhibázottnak tartanám, hogy egyszerűen csak a „kirakaton” változtassunk. Akkor becsapnánk az embereket. Akkor úgy járnánk, hogy csak szép cégéreket gyártanánk, és ha valaki jönne, nem kapná azt, mint amiről beszélünk.

- És ezt a belső párbeszédet szerinted ki tudná kezdeményezni, vagy hol lehetne ennek fóruma? Mert jó, ez így szépen hangzik, de hogyan lehet elindulni ezen az úton?

- Az egyházban a megújulás eddig is vagy felülről, vagy alulról jött. Nyilván az lenne jó, ha ez a két irány tudna találkozni. De az biztos, hogy az ember a megújulást kezdje önmagán. Ne az egyházat akarja megújítani, meg a társadalmat megreformálni, hanem saját magával kezdjen valamit. És ez, hogy saját magammal kezdek valamit, ez nyilván azt jelenti, hogy kapcsolatokban élek, hogy igyekszem megújulni én magam a szűkebb-tágabb emberi kapcsolataimban. Azt gondolom, ezen múlik.

- Egyfajta mintaadással...

- Igen, de nem abból a célból, hogy mintát adjunk, hanem azért, mert van egy belső fölismerésünk, egy belső indíttatásunk, hogy magunkon kezdjük a dolgokat. Az mindig gyanús, ha valaki máson kezdi a dolgokat.

- Kicsit tágabb horizontra tekintve, mit gondolsz, milyen jövője lehet a kereszténységnek egy olyan Európában,

amely egyre inkább elfeledni látszik gyökereit, s melynek alkotmányába nem került bele a keresztény alapértékekre való hivatkozás?

- Azt gondolom, ha a kereszténység hűséges tud maradni Krisztushoz, a Szentlélek inspirációihoz, akkor van jövője. De ha egy olyan kereszténységet kezdünk el továbbgörgetni, amely nem annyira Krisztushoz vagy a Szentlélekhez való hűségből táplálkozik, akkor annak a kereszténységnek vagy van jövője, vagy nincs - de leginkább nincsen. Akkor a történelem szele a kereszténység cégtáblával kérkedő intézményeket el fogja fűjni. Ez a kérdés valahogy úgy hangzik: van-e létjogosultsága Istennek? Úgy gondolom, Istennek van létjogosultsága, a kereszténység pedig Istennek ezt az ember felé való létjogosultságát, meg az embernek az Isten felé való utaltságát nagyon jól meg tudja jeleníteni és megélhetővé tenni. Ezért ebből a szempontból én egy picit sem aggódom, mivel azt gondolom, hogy Istennek van létjogosultsága, és Krisztusnak is van. Az egy másik kérdés, ahogyan kimaradt az Európai Unió alkotmányából a kereszténységre való hivatkozás. Az nekem ahhoz hason-

lit, mint amikor egy fiatal ember az elszakadási törekvéseiben azt gondolja, tulajdonképpen mindegy, ki volt az apja vagy az anyja, a nagymamája vagy a nagypapája, mert ő most annyira megmámorosodott attól, hogy ő Valaki. Mert ő már felnőtt. Senki sem tud gyökerek nélkül élni, és mindenki az őseitől kapott valamit, amitől ő most az, ami - beleértve nyilván a saját erőfeszítését -, tehát ezt én vakságnak látom. Ráadásul egy ideológiai talajon megszületett kultúrvakságnak. Azt egészen nevetségesnek tartom, hogy például az Európában élő muzulmánok miatt, vagy az Európában élő buddhista közösségek miatt kellene a kereszténységre való utalást kihagyni - ez egészen abszurd. Mert nem hiszem, hogy ha én megmondom, ki a nagymamám meg ki volt a dédpapám, és miért szeretem őket, és miért fontosak nekem most, az sértené a másik nagymamáját vagy a másik apukáját. Ez - nem minősíteni akarom, de - számomra a liberalizmusnak egy nagyon sajátos túlburjánzása. Nem attól látom magamat szabadnak, hogy azt gondolom, nincs apám meg nincs nagyanyám. Nem amiatt élek itt szabadon. Nem attól hozok szabadon döntéseket, hogy nincsenek szüleim, vagy hogy megtagadom őket.

- Ha már itt tartunk, úgy látom, nagyon hasonló a helyzet a „magyarság” és „európaiság” fogalomköreinek viszonylatában is. Van egy egyre erősödő tendencia Magyarországon, amely önmagát Európával szemben próbálja meghatározni. Mintha magyarnak lenni és európainak lenni nem együtt, egymás mellett létező, szorosan összefüggő minőségek lennének. De miért kellene választanunk? Éppen itt, Európa szívében, Európa egyik legrégebbi államában. Próbálunk visszanyúlni eredetünkhöz és méríteni őstörténetünkből - amely valóban Ázsiába vezet vissza -, de mindeközben úgy teszünk, mintha az elmúlt ezer év - mint valamiféle időutazással átugorható lenne, és mintha az európai civilizációhoz egyáltalán semmi közünk sem volna. Érthető, hogy ezt egyre könnyebb elhitetni magunkkal egy olyan Európában, amely valóban komoly identitásválsággal küzd, és amely egyre kevésbé látja saját magát. Világos, hogy senki sem szeret azonosulni definiálatlan és erőtlen mintákkal. Azáltal azonban, hogy csak a különbözőségeinket hangsúlyozzuk, mi is tovább gyengít-

jük Európát. Jövőtlen vállalkozás azonban elhatárolódnival, aminek valójában szerves részei vagyunk. A kor kihívásainak (globalizáció, migráció) való megfelelés mellett szükség lenne a kulturális kohézió tudatosítására, a sajátosan európai értékek megfogalmazására. Te mit gondolsz erről? Számodra mit jelent a magyarságod, európaiságod?

- Azt gondolom, hogy mind a kettő a személyes önazonosságom része. Az identitásomhoz ad valami nagyon fontosat, különböző dimenzióban. Az önazonosságunknak ugyanis különböző dimenziói vannak, és nagyon egyoldalúnak látok egy olyan énképet, amely a személyt csak önmagában látja. Ez teljesen abszurd, hiszen egyetlen ember sincs, aki ne mások által jött volna erre a világra, és ne mások révén tudna életben maradni. Tehát az individualizmusnak egy sajátos túlhajtása az, amikor úgy határozza meg valaki önmagát, hogy nem látja benne az emberi kapcsolatait. Nem látja a közösségi és társadalmi dimenziókat. Ez egy teljesen vak önazonosság, aminek a következményeit látjuk lépten-nyomon; hogy mi történik, amikor valaki úgy definiálja magát,

hogy Én, és abba nem tartozik bele a másik ember, a Te. Az Én azért lehet Én, mert létezik Te. És az Én meg a Te együtt hozza a Mi-t. Ez tehát azt jelenti, hogy a magyarság és az európaiság az életemnek kivehetetlen részei, és elidegenednék magamtól, hogyha ettől a két tényezőtől elidegenednék.

A kérdés másik részéről pedig azt gondolom, hogy a kereszténységünknek, a keresztény közgondolkodásnak van itt egy adóssága. Mégpedig az, hogy már Géza fejedelem kapcsán is, de főleg Szent István kapcsán nagyon hangsúlyozzuk a kereszténység fölvetését, de sajnos ezt abba a társadalmi-politikai összefüggésbe helyezzük, hogy: kereszténység szemben a pogánysággal. Ez azt jelenti, mintha keresztény emberként valamiféle elutasító magatartást kellene tanúsítanom a Szent István, vagy Géza fejedelem, vagy az ortodox kereszténységet megismerő magyarság előtti, vándorló magyarsággal. Ezt nagyon sajnálatosnak tartom. Szerintem a keresztény közgondolkodásnak van itt egy adóssága, és igenis ki kellene mondanunk, hogy a magyarságunknak és a kereszténységünknek is vannak kereszténység előtti gyökerei és forrásai. Mint ahogy a kereszténységnek, természetesen, vannak keresztény-

ség előtti forrásai és gyökerei is, mert Krisztus *valamikor* lépett bele a történelembe. Abszurdum úgy keresztény magyarnak lenni, hogy megtagadom a Szent István előtti hagyományainkat. Ezt föl kellene oldani. Azt gondolom, nem volna szabad embereket ebbe a választási kényszerbe sodorni, hogy vagy a magyar gyökerek - amelyek Szent István előttre nyúlnak vissza -, vagy a kereszténység. Ez ahhoz a lojalitáskonfliktushoz hasonlít, mint amikor a szülők válnak, és egyszer csak az egyik szülő azt mondja a gyereknek: „Most dönts el, hogy az apád, vagy én”. Vagy „az anyád vagy én.” Egy ilyen lojalitáskonfliktus az ember önazonosságát nagyon mélyen sérti. Mert nem vagyunk abban a helyzetben, hogy választhassunk az apukánk és az anyukánk között, mert hozzá tartoznak az életünkhöz. Ezért európai magyar keresztényként, természetesen, vannak kereszténység előtti gyökereink, amelyek azonban világlátásom szerint Istenig vezetnek.

- *Továbbgörgetve gondolatmenetünket: Hogyan látod a keresztény felekezetek egymáshoz fűződő viszonyát, illetve ugyanezt a világvallások reláció-*

jában? Véleményed szerint, mi lenne a helyes megközelítési mód?

- Messzemenően az ökumené pártján állok. Egy picit több mint százéves múltat tekint vissza az ökumenikus mozgalom, és azt gondolom, hogy ezalatt szinte alig történtek igazán komoly dolgok. Az a meglátásom, a többség gondolataiban még valahol ott tartunk, hogy „de azért mégiscsak nekem van igazam”. Ennek a gondolatnak bizonyára lélektani gyökerei is vannak. Elsősorban pedig az, hogy mit kezdünk a különbözőségekkel. A különbözőségek tudják az embert inspirálni, de általában nagyon megterhelnek bennünket. Minél nagyobbak a különbözőségek, annál nagyobbá tud válni a félelem, a bizonytalanság, az előítéletesség, a sztereótipizálás és az összes többi. Ezért azt gondolom, hogy az ökumenikus mozgalomnak a jövője valamiképpen a személyiségfejlődésünkben is gyökerezik. Ameddig ott tart valaki, hogy a különbözőség valami félelmetes, fenyegető, rossz dolog, addig nem lesz ökumené. Ha valaki azt mondja: „na jó, a különbözőségeket képesek vagyunk elviselni” - szerintem még az se ökumené. Mikor valaki azt mondja: a „különbözőségeket ké-

pesek vagyunk elfogadni" - még az sem az ökumené. Amikor azt mondjuk, hogy a különbözőségeknek tudunk örülni, mert a különbözőségek az életnek és az Isten gazdagságának olyan teljességét mutatják, amelyet mi külön-külön sosem tudnánk fölragyogtatni, akkor a különbözőségek erőforrássá lesznek, az életet képviselik, színt hoznak -és az ökumené! De azt gondolom, hogy ettől még nagyon messze vagyunk. Ennek az egyes emberben is és a csoportokban is óriási nehézségei, illetve föltételei lennének. Mert sokszor az egyes ember még csak képes lenne a különbözőségekkel valamiféle egészséges viszonyt kialakítani, de csoportszinten is meg kell tanulni velük úgy bánni, hogy az az eredeti csoportot ne fölbomlassza, fölhígítsa vagy semmivé tegye, annak az önazonosságát ne veszélyeztesse, hanem gazdagítsa. Ehhez azonban egy nagyon erős belső önazonosságra és tartásra van szükség. Nem véletlen, hogy az ember fél a különbözőségtől! Addig kell félnem a különbözőségtől, amíg az szubjektív vagy objektív módon rám veszélyt jelent. Ezért nagyon fontos lenne megerősödnünk különböző önazonosságainkban. Szívvel-lélekkel tudjak például katolikus lenni. Ez

azonban ne jelentse azt, hogy ne lássam, hogyan gazdagít engem egy protestáns testvérem. Vagy azt, hogyan ad hozzá az én istenkapcsolatomhoz egy muzulmán ember hite, és hogyan gazdagít engem, katolikus papot egy buddhista ember spiritualitása. Nagyon szépnek tartom azt a példát, hogy a vallások olyanok, mint a Hold. Tükrözik a Nap fényét. Nincs önálló fényük, de egész éjszaka, a sötétben azt mondhatjuk: „Ó, a Hold világít!” Valójában a Nap világít, és a Hold közvetíti. Nagyon szép ez a kép, mert azt is mutatja, hogy ha a Hold beáll a Nap elé, akkor teljes sötétségbe borulunk. Mikor egy vallás önmagát kívánja éltetni, nem pedig tükrözni akarja azt a Valakit, akinek egyáltalán létét köszönheti, akkor ott nagyon nagy sötétség borul a világra. Ezt nevezhetjük Isten-fogyatkozásnak.

- Bármennyire is él lelkünk mélyén a spiritualitás iránti vágy, lényegében a felvilágosodás kora óta folyamatosan megfigyelhető a nyugati ember egyfajta elidegenedése a transzcendenciától. A XX. század hozadéka, hogy az egyén már nemcsak Istentől, hanem embertársaitól, a közösségtől is elidegenedett.

Az emberi élet, az emberi jogok, az individualium tisztelete régóta áhitott alapértékekké váltak, melyeket a fejlett, nyugati civilizációkban ma már senki sem von kétségbe. A modern kor eme pozitív társadalmi vívmányai mellett azonban az egyén szintjén jelentkezik a folyamat negatív vetülete is. Hiszen az individualizmus nemcsak szabadsággal, hanem elmagányosodással is járt. Napjainkban ez oly mértékűvé vált, hogy már közhelynek számít az a meglátás, miszerint a közösségi élet nagyobb szinterei mellett a legkisebb alapegység, a család is egyre működő képtelenebb. Erre vonatkozóan rengeteg statisztika született, de legtöbben a bőrünkön is érezhetjük. A tendencia már rég elérte a keresztény családokat is. A társadalom alapja ma nem a közösség, hanem az ontologikus magányban, gyökértelenül lebegő egyén. Róka fogta csuka. Egyszerre vágyunk egyéniségünk végtelen kiteljesítésére és közösségi életre. Az egyén a saját szabadsága börtönében vergődik.

Mi lehet ennek az elszigetelődésnek, atomizálódásnak az oka? És főként:

visszafordítható-e ez a folyamat - ha igen, hogyan?

- Ezt a folyamatot általában illik szidni. Én nem szeretném azonban ezt az utat járni, mert azt látom, hogy az ember, sok-sok évszázad, évezred alatt egyre jobban önmaga tudatára ébredt. Az önmagunkra való rá-ébredés folyamatában pedig egészen természetes állomásnak tartom, hogy szinte megmámorosodunk attól, hogy ki tudjuk mondani: „Én!” Meg hogy: „Én *vag*yok.” Mint ahogy - ez egy valós történet - egy óvodás kislány ült az asztal tetején, és szinte teljes varázslatban, ezt ismételte: „Én, én, én!” Az egy fantasztikus lépés, hogy ez a kislány rátalált arra, mit jelent, az „én”. Azt hiszem, ez nagyobb méretekben is megtörténik. Magunkra találunk, felébredünk, és most valahogy azt a korszakot éljük, amikor ebben a mámorban, hogy „én, én, én”, ezt az élményünket túlhatjuk. Persze ez aztán rengeteg valódi szenvedést hoz, viszont jól megmutatja azt, hogy van hová fejlődni. Úgyis mondhatnám, most arra van már lehetőségünk, hogy ne különösebben tudattalanul, a túlélésnek a szükségszerűsége miatt kapcsolódjunk csak egymáshoz. Ne szinte csak va-

lami sajátos, evolúciós kényszer által társuljunk és hozzunk létre csoportokat azért, hogy fönmaradhassunk, hanem eljussunk oda, hogy nagyon szabadon és tudatos döntésekkel megerősödve mondjuk azt, ki-ki egymás után: szeretnék közösséget vállalni, közösségben lenni, az összetartozásomat megélni és kifejezni, és ezért áldozatot hozni mások felé. Itt tehát most az *Én* döntéseire várunk. Arra, hogy ez az *Én* most már picit a mámorból kigyógyuljon, és tudja a Te-t is látni. Egyébként az realitásvesztés, ha valaki azzal azonosítja magát, hogy *Én*. Mert a személyiség nem egyenlő az énnel. Az én a személyiségnek egy része. Amikor tehát valaki azzal azonosítja magát, hogy *Én*, olyan mérhetetlen szüköcske kis börtönbe zárta magát, amelynek egyáltalán nem furcsa következménye az, hogy aztán boldogtalan.

- ***Ezek szerint te hiszel valamiféle lineárisfejlődés lehetőségében, ha jól értelmezem.***

- Persze, hiszen vagy fejlődünk, vagy elpusztítjuk magunkat.

- ***Aha, szóval azért ott van az a verzió is!***

- Hát persze, hogy ott van! De ez is a fejlődés része, hogy az ember eljut a halálveszélyig, és azt mondja: „Aha! Akkor itt a vége.” Nem látom az ember számára megalázónak azt, ha a halálveszélyből tud tanulni. Akkor hát tanuljunk abból, hogy ha most még egyet lépünk, akkor leesünk a szakadékba.

- ***Úgy tűnik tehát, elég közel vagyunk hozzá...***

- Hát eléggé úgy tűnik. Nem vagyok idealista, hanem realista, de azért él bennem egy nagyon mély remény is, hogy vagy fejlődünk, vagy elpusztulunk. így az előbbiben bízom.

IV. Isten és ember

- Térjünk még egy kicsit vissza a spiritualitás mezejére. Elgondolkodtam azon voltaképp milyen szerencsés vagy, ⁹⁰U Wúkorod hajnalán a buddhizmus és hinduizmus iránt lelkesedtél, így a keresztény megközelítés, az imádság mellett megtapasztalhattál egy másik utat, a meditálást is. Hogy an fogalmaznád meg a kettő közötti lényegi különbséget? Nem tudom, egyáltalán mennyire van létjogosultsága egy ilyen kérdésnek, hiszen teljesen más aspektusból közelítenek a transzcendencia felé. Az ima személyes, aktív, kiáradó, a meditáció passzív, elmélyülő, befogadó. Melyik visz közelebb a Teremtőhöz? Kell-e egyáltalán választanunk, vagy lehet a kettőt egymás mellett gyakorolva fordulni Isten felé?

- Egyrészt azt gondolom, hogy Isten nem katolikus vagy református, nem keresztény vagy muzulmán, Isten az Isten. Ez azt jelenti, hogy ebből a szempontból mindegy, ki milyen valláson keresztül keresi az Istent, mert ha eljut hozzá, vagy ha megengedi, hogy Isten eljusson hozzá, akkor az már felekezeten és valláson túl van. Vagy inkább felekezet és vallás előtt van. Az más kérdés, hogy nagyon jó utakat tud mutatni a keresztény imádság tradíciója, a buddhista meditáció tradíciója és a többi. Másfelől ma gyakran hallani, hogy Istent sokféle úton el lehet érni, és valójában az egy Istent hiszi mindenki, aki hívőnek mondja magát, tehát mindegy melyik úton megyünk. Szerintem ez nem ilyen egyszerű. Akik ezt olyan nagyon elfogadóan és toleránsán hirdetik, általában egyetlen úton sem mennek Isten felé, hanem csak szépeket mondanak. Valamiféle utat azonban kell választania annak, aki fel akar jutni a hegy tetejére. Ráadásul, aki úton van - például házas, vagy pap, mint én -, tapasztalatból tudhatja, hogy egy-egy nehézség csak elkötelezettséggel és hűséggel győzhető le. Van különbség tehát a keresztény imádság és a meditáció között. A keresztény imádság lényegét tekintve minden-

képpen Isten jelenlétében történik. Valamiféle kapcsolatfölvétel egy személyesnek tekintett Isten és az ember között. Két személy között. Ez aztán sok formában történhet. A meditációban azonban nem szükséges, hogy nekem istenhittem legyen, vagy Istenről bármiféle képzetet elfogadjak, vagy ne fogadjak el. A meditáció akkor is lehetséges, hogy ha én ezt nem Isten jelenlétében kívánom tenni, mert adott esetben nem is gondolom, hogy van Isten. A meditáció akkor is meditáció marad, ha nem akar kapcsolatfölvétel lenni bárkivel vagy bármivel, akit Istennek mondok. A meditáció az meditáció tud lenni. A kereszténységbe egyébként -most általánosságban fogalmazva - a meditáció nagyon jól integrálható.

- Igen, erre irányult volna főleg a kérdésem, hogy keresztény emberként is gyakorolható-e a meditáció?

- Igen, igen, csak én szeretek mindig messzebről és összefüggésekben megközelíteni egy kérdést. A kereszténységbe tehát minden nehézség nélkül integrálható a meditáció, mint mondjuk az autogén tréning. A keresztény imádságnak valamiféle kiegészítője lehet, illetve nagyon jó tud lenni például

az imádságok bevezetőjeként, hangolója-ként. Erről már volt szó, az Istennel nehéz úgy kapcsolatba kerülni, hogy magamat kihagyom.

- Tehát akkor nem kell választanunk a kettő között, nem egymásnak ellentmondó megközelítési módok, csak különbözőek.

- Így van. Azt viszont nehezen tudnám elképzelni, hogy egy keresztény ember csak meditáljon.

- A következő kérdésem az isteni gondviseléssel kapcsolatos. Régóta foglalkoztat az a téma, hogy honnan tudhatom meg, mi velem Isten szándéka? Például, ha újra és újra ugyanazzal az élethelyzettel és ugyanazzal a kudarcélménnyel találom szemben magam, akkor vajon Isten azért tesz próbára eny-nyiszer, hogy kitartó legyek, vagy éppen azt akarja jelezni, hogy ne erőlködjek feleslegesen az ő akaratával szemben? Küzdjek tovább, vagy adjam fel? Miből láthatnám meg, hogy Istennek mi a szándéka? Mit tehetünk, azon túl, hogy útmutatásért imádkozunk, hiszen a leg-

több ember fél a rossz döntésektől. És akkor még ott van az a szorongás is, hogy esetleg rosszul értelmezzünk jeleket, vagy nem ismerjük föl őket.

- Ez természetesen egy nagyon árnyalt és nem könnyű téma. De megközelíthetjük onnan is, hogy vajon ezek a kérdések, amelyeket az imént föltettél, alkalmasak-e arra, hogy általuk jó válaszaink szülessenek? Ugyanis a kérdéseink nem semlegesek, hanem a tévedéseinket, istenképzeink egyoldalúságát is jól tükrözik. Minden kérdésben van egy állítás. Vajon ezekben a kérdésekben helyesek-e az állítások? Érdemes volna először az általánosságok felől közelíteni. Például azt tudom mondani, hogy ha az evangélium lelkületével, Krisztus lelkületével, Krisztus életével, megoldásaival ösz-szefüggésben van egy élethelyzetnek a megoldása vagy egy döntés, akkor arról máris tudhatom, hogy az lehet Isten terve vagy akarata. Azonban ez a legszemélyesebb kérdéseknél általában már nem szokott elég lenni. Mert nekem úgy tűnik, hogy az igazi nagy kérdéseink nem a jó és rossz között dőlnek el, hanem hogy melyik jót válasz-szuk. Az igazi nagy témánk nem is a rosszhoz, hanem a jóhoz fűződő viszonyunk. Va-

gyis: elég szabadok tudunk-e lenni az általunk pillanatnyilag fölismert jóhoz fűződő viszonyunkban. Hiszen mindig nagyon töredékesen ismerjük csak föl a valódi jót, azt a legmélyebb Jót, amely egy konkrét helyzetben is talán a legmélyebb jó lehet, és nagyon görcsösen tudunk ragaszkodni a már megismert és a már megértett jóhoz. Minél görcsösebb ez a viszonyunk a jóhoz, ami nekünk itt és most eddig az élettapasztalattunkból, utunkból jónak tűnik, annál kevésbé vagyunk szabadok. Annál merevebbé válunk, és annál kevésbé tudjuk Istennek az itt és most személyes inspirációját meghallani. Sokszor a jó tesz bennünket hihetetlenül vakká, és emiatt tudunk rettenetesen erőszakosak vagy elkeserítően irgalmatlanok lenni.

- Arra gondolsz, hogy tapasztalatainkból kiindulva ragaszkodunk a saját igazságainkhoz, vagy ahhoz amiről azt gondoljuk, hogy így helyes? És nem ismerjük föl, ha van egy másik szándék?

- Igen, ezt is gondolom, és ebből következik még valami: amikor az ember megáll, és az mondja: „De én ezt akarom! Mert ez a jó! És így lenne jó, és úgy lenne jó!” - akkor

tulajdonképpen már be is zárta magát. Én az Isten tervét, nem az emberre kívülről, valamiféle súlyként nehezedő, fölismerésre váró feladatként látom. Az Isten terve az ember szívének a legmélyéből bontakozik ki és áll elő. Ezért mindig, amikor már bezárodok és görcsössé válok, és azt mondom, hogy ennek „így kellett volna lennie!”, vagy „Úgy kell lennie!”, vagy egy elképzelt Istennel kapcsolatban kezdek rettegni, hogy ha nem találok rá az Ő akaratára, akkor majd nem tudom, ennek mi lesz a következménye, vagy ha nem találok rá az Ő tervére, akkor majd boldogtalan leszek, ad absurdum még talán majd el is kárhozom - akkor itt egy olyan Istennek a képzeje jön elő, ahol ez az Isten teljesen kívül van rajtam, és valamiféle akarattal sújt engem. Én pedig, mint valami pincsikutya lesem a kezét, hogy most kockacukrot ad-e nekem, vagy éppen a korbács után nyúl. Ezt nagyon boldogtalanító képzetnek tartom. Sokkal reálisabbnak látom azt, hogy Isten nagyon nagy szabadságot és persze felelősséget is ad abban, hogy többféle terve lehessen. Hogy egy helyzetet többféleképpen lehessen jól megoldani, és valódi döntéseim legyenek. Vagyis az ember szabadsága egy valódi, bár relatív szabad-

ság, amiben Isten néha azt mondja: találd ki! Most az az akaratom, hogy csináld, ahogy akarod. Ha az Isten velünk egy személyes viszonyt akar kialakítani, akkor nem akarhatja azt, hogy mindig gyerekek maradjunk. Az ember Istennek mindig gyermeke marad. De előbb-utóbb felnőtt gyermeke lesz.

Mindig érdemes rákérdezni, miért gondolom én azt, hogy itt most Istennek valami terve van, amit én görcsös akarással vagy félelemmel vagy szorongással kellene hogy meglássak. Tulajdonképpen ezt istenkép-kérdésnek látom, és ez egy kicsit sem von le a legmélyebb meggyőződéseim egyikéből, hogy az emberi életnek van értelme és célja, és ráadásul az emberi életnek az értelme és célja nem függ semmitől, hanem az *van*. Ez sokkal több, mintha azt mondanám: „Ó, ha nem találok rá valami jó útra, nincs az életnek értelme”; „Ó, ha nem találok rá valami tuti biztos megoldásra, máris elrontottam az életem, az üdvösségemről nem is beszélve.”

- De talán rajtam kívül más emberekben is merülhetnek fel hasonló gondolatok...

- A legtöbb ember így él, azért, mert a lelkünk, a pszichénk a személyiségfejlődésünk különböző lenyomatait továbbviszi. Ha elgondolkodunk azon, hogy ezek a képzetek tulajdonképpen mihez hasonlítanak, rájövünk, hogy egy gyermek félelméhez. Ahhoz, ahogyan igyekszik kitalálni az apjának, anyjának vagy tanárának a szándékát, ami felől nem teljesen biztos, mert éppen egy új feladat elé állt, és azt még nem vették az iskolában.

- Minden emberben él egy veleszületett boldogság iránti vágy (talán éppen ez az isteni részünk, amely harmóniára és tökéletességre törekszik). Eközben az individualista korszellem, a szűkebb és tágabb környezetünk azt sulykolja, hogy a boldogság kulcsa, ha az élet minden színterén megvalósítjuk vágyainkat, elképzeléseinket. Mivel azonban a „Jelszabadított” egyén igényei egyre nagyobbban, törekvései egyre szerteágzóbbak, (hiszen a fogyasztói társadalom is erre játszik rá), így mélyül a szakadék vágyaink és a valóságosan elérhető között. Ha ehhez kötjük a boldogság fogalmát, nem csoda, ha bensőnkben nő-

vekszik a diszharmónia, és nemhogy a boldog, de a megelégedett ember is egyre kevesebb. Azt hiszem, ez a tendencia ma már nem különül el a keresztény és a hitetlen emberek tekintetében, hiszen a társadalmi folyamatok mindenkire egyaránt hatnak.

A modern kor „itt és most” emberének önmagában már nem nyújt vigaszt a túlvilág képzete, az üdvösség lehetősége, ahogyan azzal a mára sajnos megkopott sztereotípiával sem tud mit kezdeni, hogy „legyetek szerények”, „érjétek be kevéssel”. Ezzel legfeljebb büntudata növekszik, mintsem vágyai csökkennének valóságosan. Nyilván mindig akadnak aszkézisre hajlamos emberek, de most a többségről beszélek.

Mit gondolsz minderről? Hogyan érhető el legalább egy viszonylagos lelki béke jelenvaló életünkben?

- Tarkovszkijnek van egy zseniális filmje: a Stalker. Ez a film ad nekem gyönyörű választ erre a kérdésre. Elindulnak néhányan a Zóna nevezetű helyre, azon belül is egy helyiségbe, egy szobába, ahol az ember legmélyebb vágya is teljesül. Amikor azon-

ban odaérnek, nem mernek bemenni. Arról kezdenek beszélgetni, hogy tulajdonképpen miért is van bennük ez a félelem? Az egyiküknek egyszer csak eszébe jut, hogy járt itt azelőtt valaki, aki miután ebbe a legbelső szobába ért, majd visszatért a Zónából, hihetetlenül gazdag lett. Néhány nappal később azonban öngyilkosságot követett el, mindezt pedig azért - ha jól emlékszem -, mert volt egy beteg lánya. Ő pedig azt gondolta, hogy a legmélyebb vágya, ami miatt odament az az, hogy a lánya gyógyuljon meg. Amikor kijött, akkor pedig gazdag lett...

Ez a történet nekem arról szól, hogy a legtöbb ember nem tudja, mi a legmélyebb vágya. Nem arról szól, hogy az ember legmélyebb vágya a gazdagság - a film nyilván a maga dramaturgiájával nagyon zseniálisan hozza ezt a témát, de itt lépünk is túl már a filmen! Engem arra tanított meg, hogy nem tudjuk, mi a legmélyebb vágyunk. Ezért, mikor arról beszélsz, vagy a kérdésben az hangzik el, hogy „az ember céljai”, „az ember vágyai”, akkor persze ebben hihetetlen sok fel-színesség van. Rengeteg olyan célunk van, amely valójában nem a legfontosabb célunk. És rengeteg vágyunk van, amely mögött sokkal fontosabb vágyak vannak. A kérdés az,

hogy képes vagyok-e a vágyaim mögé, a még mélyebb vágyamhoz, a még mélyebbhez és a még mélyebbhez eljutni. Mikor az ember a legmélyebb vágyaihoz eljut, ott mindig gyönyörű dolgokat talál! Olyan gyönyörű dolgokat, amelyek szinte már önmagukban boldoggá tudnak bennünket tenni. Amikor ezeket a legmélyebb vágyainkat fölismerjük -és nem csak fölismerjük az eszünkkel, hanem átéljük a beleinkkel, a szó szoros értelmében; amikor, ahogy egy kedves ismerősöm mondta, a lélegzetvételnél a farkcsontodig érzed, hogy átárad beléd a levegő -, tehát amikor az ember a legmélyebb vágyait így tapasztalja: abban sosincs önzés. Abban nincs olyasmi, amitől az ember boldogtalanná válik, vagy más ember életét megkeseríti, vagy ami az önzés irányába hatna, hanem mindig olyasmi van, ami egyszerre szól rólam és rólad, rólam és rólunk, rólunk és róluk. A kérdés inkább tehát az, hogy át tudunk-e jutni a felszínesebb vágyainkon, át tudunk-e jutni a csalódásainkon, mindazon, amit nem kaptunk meg az élettől, a hiányainkon, hogy „nekem azt még muszáj megkapnom”, a zűrzavarainkon, a sebeinken. Mert, ha ezeken át tudunk jutni, akkor ott olyan gyönyörű dolgok vannak, amelyek so-

sem fognak minket másoktól elválasztani. És nem teszik tönkre se a mi életünket, se a másikat. És nem inspirálnak olyan életutat, amely másik ember kárára vagy rovására történne.

- Nagyon szép az, amiről beszélsz, és azt hiszem, értem is, csak azt nem látom még - a praktikusság felől közelítve -, hogy erre hogyan lehet képes az ember? Amikor mindenhol elborít ez az iszonyatos felszíniesség, és mindenhol azt hallom (a mindenhol alatt értsük most a társadalmat), hogy „vedd meg”, „valósítsd meg” „érd el”, „kapd meg”, különben vesztes vagy és szerencsétlen - akkor eközben hogyan hallhatom meg, és hogyan találhatom meg azt, hogy nekem valójában melyek a legmélyebb, valódi vágyaim? És hogyan segíthet ebben az istenkapcsolatom?

- Egy nagyon egyszerű gyakorlatot tudok neked ajánlani. A gyakorlat a következő: egy számodra nehéz élethelyzet, de akár egy esetlegesen kiválasztott élethelyzet is alkalmas rá. Kérdezd meg magadtól, mire vágytál, mi volt a célod ott, abban a helyzetben? Erre mondjuk, azt feleled: „Az volt a céloom, hogy

érvényre juttathassam az akaratomat. Mert az iszonyú fontos.” De ne állj itt meg, hanem kérdezz tovább: „És mi volt azzal a célod, hogy érvényre jusson az akaratod, mert az olyan nagyon fontos?” Erre azt mondd: „Az, hogy a másik ember vegyen engem észre. Fogja föl, hogy én is vagyok, én is fontos vagyok, és ne gázoljon át rajtam.” Ó ez nagyon fontos. Volt-e valami, ami ennél fontosabb volt? Ami e mögött van? Ami ennél mélyebben van? Amit úgy akartál elérni, ahogy az előbb mondtad? És akkor rájössz, hogy igen, tulajdonképpen, ami ennél fontosabb az az volt, hogy: „Végre lehessen dühös. Egyszerűen dühös akartam lenni, azt kívántam, hogy szabad legyen dühösnek lennem.” Ó, ez nagyon fontos, hogy neked szabad legyen dühösnek lenni. Volt-e valamilyen ennél mélyebben fekvő vágyad? Amit úgy akartál kifejezni, megélni, hogy dühös legyél? Akkor mondjuk azt feleled: „Ó, igen. Azt akartam, hogy a másik ember észrevegye, hogy ő fájdalmat okozott nekem, vagy nem figyelt rám.” No és van-e valami, ami e mögött van? Így aztán egyszer csak - lehet, hogy tíz lépés van, lehet, hogy kettő, lehet, hogy tizenhat - eljutunk oda például, hogy valójában nem azt akartam, hogy a másik vegye

észre, hogy én értékes vagyok, hanem *én* tudjam, hogy értékes vagyok. Hogy nekem lehessen végre mély meggyőződés arról, hogy számítok. Nem a másíknak, magamnak. És még innen is mehetek mélyebbre: „Miért fontos az, hogy én számítok? Miért fontos az, hogy értékes vagyok? Azért, mert ezzel arra gondoltam, majd meg tudom élni azt, hogy szerethető vagyok, hogy jó vagyok, hogy jó, hogy élek.” Na és e mögött van-e még talán valami? stb. stb.

Az ember, amikor végigcsinál életében csak egyetlenegyszer is egy ilyen folyamatot, akkor a fölszínen, lehet, hogy az van: „az volt a vágyam, hogy dögöljön meg”; „az volt a célom, hogy pusztuljon bele” - rettenetes céljaink tudnak lenni, meg szörnyűséges vágyaink -, de amikor elmegyünk beljebb és beljebb, egyszer csak előjelváltás történik, és a negatív pozitívba vált. Mindig. A vágyaink legmélyén pedig hihetetlenül egyszerű és nagyon tiszta vágyaink vannak. Csak ide nem szoktunk eljutni.

- Ez olyan, mintha ez lenne az a legbensőbb dolog, amely az isteni részünk.

- Hogyne. Itt már aztán valódi spirituális élményeink tudnak lenni. Istennel való ta-

lálkozásunk tud lenni. Lehet, hogy - ha valaki ezt ténylegesen végigcsinálja -, akkor ott bent, legbelül, egyszer csak elkezd zokogni, vagy valódi könnyei lesznek. És azt kérdezi: „De hát tényleg. Szeret engem valaki? Van valaki, aki engem szeret? Mert az a mély vágyam, hogy szerethetőnek tartsam magam.” És akkor itt egyszer csak az Isten megszólal, hogy hogyne volna!

Egyszer valaki fölhívott telefonon, és így szólt: „Feri, én éppen tegnap veszem össze az utolsó barátommal. Az utolsóval. Mondd csak: szeret-e engem az Isten?” Erre azt válaszoltam, miért tőlem kérdezed, szeret-e téged az Isten? Mire azt mondta: „Azért, mert engem most az nem érdekel, hogy van-e ember, aki szeret, hiszen most veszem össze az utolsó barátommal.” (Igenis tudom, lehetséges, hogy az ember azt gondolja, őt már senki sem szereti - persze sosincs így, mert mindig vannak, akik szeretnek -, de mindegy, az ember képes elvakulni, és gondolhatja azt, hogy tényleg senki sincs.) Aztán így folytatta: „Engem most valóban az érdekel, hogy ha engem már senki sem szeret, Isten szeretetre méltónak lát-e?” - Erre pedig én tudom a választ, de ezt most nem mondok ki. Mert erre a válaszra nem a fejünkben kell rátalálni. Nem. Ott az kevés.

- Beszélgetésünk vége felé közeledve hadd kérdezzem meg: van-e olyan mestered, lelki vezetőd, akire papi hivatásodban példaképként tekintesz?

- Példaképem nincsen. Márcsak azért sem, mert remélem, kinőttem a serdülőkorból. A serdülő embernek vannak példaképei, mert egyrészt szüksége van az eszményekre, amelyek eligazítják őt az identitásválságában, másrészt pedig szüksége van emberekre, akik az eszményeket hitelesítik. Így születnek a példaképek. Én azt sejtem magamról, hogy kinőttem a serdülőkorból - bizonyos szempontból legalábbis -, másfelől meg azt látom, olyan gazdagok vagyunk mindannyian, hogy nem nagyon érhetjük be egy példaképpel. Ez alatt értem, hogy nem hiszem, hogy egyetlen embernél ott lenne a bölcsék köve. Ma már ilyen nincs. Ehelyett azt látom, hogy vannak emberek, akik hitelesek, akik megtalálták az életüknek a súlypontját, és ezektől az emberektől mind nagyon sokat lehet tanulni. (Persze minden embertől tudunk tanulni, de most nézzük őket, akik ilyen értelemben lehetnek a segítségünkre.) Úgy gondolom, példaképeink akkor lehetnek, ha még képesek vagyunk vala-

kit idealizálni. Én már nem nagyon tudok idealizálni - legalábbis törekszem rá, hogy ne idealizáljak senkit, beleértve magamat is. Amióta próbálok a saját árnyékomat is látni, azóta a nagy emberek árnyékát is kezdem észrevenni. De természetesen voltak és vannak olyanok, akik nagyon nagy hatást gyakoroltak rám, és akiknek nagyon-nagyon sokat köszönhetek. Inkább úgy látom az életemet, hogy igyekszem megtanulni, milyen témával kihez érdemes fordulni. Attól függően, milyen kérdésem van, elmegyek gyóntató paphoz, lelkiatyához, pszichológushoz, önismereti csoportba, terapeutához.

- Papi hivatásodban mit tartasz a legfontosabb életfeladatodnak?

- Azt hiszem, én papként talán leginkább egy valódi kapcsolatra vágyom Istennel. Egy valódi, valódi kapcsolatra. Éppen nem olyan régen találtam meg a következő gondolatot: húszéves koromban azt élveztem, hogy találkozásokban vagyok, harmincévesen sokkal jobban élveztem, hogy emberi kapcsolataim vannak, negyvenévesen pedig már meghittsége vágyom. Ez az Istennel való kapcsolatra is teljesen érvényes. Az ösz-szes többi ebből már úgyis következik.

- Ez azért érdekes, mert kívülről nézve úgy tűnik, neked ez már megadatott. Erre már nem kell törekedned vagy tenned érte...

- *Azért* lehet ez egész életprogram, mert ha meghitt kapcsolatra vágyom Istennel, akkor ezt egy papi életen keresztül élhetem, és hogy ott, abban a meghittségben mi történt köztem és Isten között, annak a gyümölcseit különböző formákban megjeleníthetem. Ha megnézünk egy valódi meghittségbe elérkező párkapcsolatot, akkor abban is azt látjuk, hogy vannak a meghittségnek nagyon mély pillanatai, vannak nagyon mély eseményei. De természetesen, egy meghittségre alkalmas házaspár sem él mindig a meghittségnek az élményében, tapasztalatában, hanem oda újból és újból képes visszatérni. Sőt, a meghittségnek az is része, hogy képes vagyok közel lenni ahhoz, akit szeretek, és képes vagyok távol is lenni tőle. Amikor valaki függő kapcsolatban létezik, csak közel tud lenni, de távol nem. És amikor valaki egy szeretett személytől nem tud távol lenni, akkor nem tud vele meghittségben élni. Csak függésben. Ezért tehát azt gondolom, hogy egy teljes életet kitöltő feladat Istennel meg-

hitt viszonyban lenni. Mert ez azt jelenti, hogy néha közel vagyok hozzá, néha nagyon távol érzem magamat tőle, vagy néha azt gondolom, hogy ő van tőlem nagyon távol -de lehetőségem van a meghittségnek az újból meg újból való tapasztalatát átélni. Miközben egy meghitt kapcsolatnak már nem *célja* a meghittség tapasztalatát átélni. Mert a meghitt kapcsolatban a céloom az: hogy *legyél*. Meg az: hogy *legyek*. Ott már nem tapasztalatért meg élményért csináljuk, és nem a cukorkáért meg a csokoládéért meg az üdvösségért... Hanem magáért a kapcsolatért - hogy az *legyen*.

- És ebből a meghitt istenkapcsolatból merítve próbálsz segíteni és átadni valamit másoknak az életed minden színterén.

- Nagyon jól fogalmaztál. Próbálok... Ez a pontos kifejezés.

- Azt hiszem, azért nem maradok egyedül azzal a véleményemmel, hogy neked ez általában elég jól sikerül.

Köszönöm az őszinte beszélgetést!